

ИДНИНАТА НА СЛОБОДАТА НА СОБИРАЊЕ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО ДИГИТАЛНАТА ЕРА

Иднината на слободата на собирање во Северна Македонија во дигиталната ера

Скопје, 2021 год.

Издавач: Македонско здружение на млади правници

Автори: Душица Нофитоска

Весна Дишлијоска

Уредници: Мартина Дранговска Мартинова

Гоце Коцевски

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.727/.729:004.77]:[347.12:341.24(497.7)

НОФИТОСКА, Душица

Иднината на слободата на собирање во Северна Македонија во дигиталната ера [Електронски извор] / [автори Душица Нофитоска, Весна Дишлијоска]. - Текст во PDF формат, содржи 48 стр. - Скопје : Македонско здружение на млади правници, 2021

Начин на пристапување (URL): <http://www.myla.org.mk/>. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 18.11.2021. - Фусноти кон текстот.

- Финансиер: Влада на Шведска, "Мониторинг на правото на јавен собир"

ISBN 978-608-4843-49-8

1. Дишлијоска, Весна [автор]

а) Слобода на собирање -- Онлајн простор -- Интернет социјални мрежи -- Граѓанско право -- Меѓународна правна регулатива -- Анализи -- Македонија

COBISS.MK-ID 55560965

Оваа публикација е целосно финансирана од Владата на Шведска. Владата на Шведска не мора да ги споделува мислењата изразени тука. Содржината е единствена одговорност на авторот

Овој документ беше креиран во во рамки на проектот „Мониторинг на правото на јавен собир“ управуван од Европскиот центар за непрофитно право (ECNL). Проектот е овозможен од Меѓународниот центар за непрофитно право (ICNL) преку Иницијативата за граѓански простор.

ВОВЕД	4
МЕТОДОЛОГИЈА	5
I ПРАВОТО НА СЛОБОДА НА МИРЕН СОБИР ВО ДИГИТАЛНАТА ЕРА	6
II МЕЃУНАРОДНА ПРАВНА РАМКА	9
III ОБВРСКИ НА ДРЖАВАТА ВО ЗАШТИТАТА НА СЛОБОДАТА НА МИРЕН СОБИР	13
IV УЛОГА И ОДГОВОРНОСТИ НА БИЗНИСИТЕ ВО ПОЧИТУВАЊЕТО НА МИРНИОТ СОБИР	16
V НОВИ ТЕХНОЛОГИИ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ СЛОБОДАТА НА СОБИРАЊЕ	18
Интернетот како алатка за собирање и здружување	19
Новите технологии како овозможувачи на остварување на човековите права во контекст на слобода на собирање	21
Можности и примери.....	23
Лимитирања и ограничувања на собирањето и здружувањето онлајн	25
VI ДОМАШНА ПРАВНА РАМКА	29
VII КОРИСТЕЊЕ НА ИНТЕРНЕТ И ДИГИТАЛНИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА СЛОБОДАТА НА СОБИРАЊЕ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	35
Креирање групи на платформата за социјални медиуми Фејсбук.....	36
Користење хаштагови на платформи за социјални медиуми како што се Фејсбук или Твитер	36
Креирање настани на платформата за социјални медиуми Фејсбук	37
Креирање онлајн петиции.....	37
VIII ИНТЕРВЈУА СО ОРГАНИЗАТОРИ, АКТИВИСТИ И ДРУГИ ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ	40
Интервју бр. 1 со активист и учесничка во Шарената револуција и голем број на други протести, петиции и активистички движења.....	40
Интервју бр. 2 со организатор на „Скопје Прајд“	40
Интервју бр. 3 со новинарка која пренесувала бројни собири и протести	41
Интервју бр. 4 со полициски службеник	42
IX СТУДИИ НА СЛУЧАЈ	43
Случајот Јавна соба.....	43
Случајот со зоолошката градина во Битола	44
Случајот со Панорамското тркало во Скопје	44
Случајот со Петицијата за спас на Преспанското езеро.....	45
Случајот со Петицијата – стоп на загадувањето	45
X ИЗВЕШТАЈ ОД СПРОВЕДЕНАТА АНКЕТА	46
Законска рамка на правото на мирен собир	46
Дигитално-посредувани собири во Северна Македонија	46
Правото на мирен собир – искуства од практиката.....	47
XI ПРЕПОРАКИ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ И ЗАКЛУЧОЦИ	48

Правото на здружување и јавен собир само по себе не значи само здружување на граѓаните со физичко присуство преку кое тие би изразиле незадоволство од одредена владина одлука која ги засега нивните права и интереси. Во последните неколку години се забележува тренд на зголемено користење на интернет алатки преку кои граѓаните на една земја можат да дејствуваат во онлајн просторот на ист начин како што би постапиле со физичко присуство. Во Северна Македонија, трендот на користење онлајн алатки го доживува својот врв со прогласувањето на пандемија на Ковид 19.

Целта на оваа анализа е да се сублимира Меѓународната правна рамка за слободата на мирно собирање во дигиталната ера и да се презентираат обврските на државата. Исто така, да се истражат можностите и предизвиците на собирите во дигиталната ера и влијанието на новите технологии во остварувањето на правото на слободен собир. А истовремено да се направи споредба и истражување за концептот на дигитално посредувани собири во Северна Македонија, практиката, правната рамка, обврските и предизвиците во практикувањето на овој концепт и да се дадат заклучоци.

Анализата содржи единаесет поглавја:

- I. Правото на слобода на мирен собир во дигиталната ера
- II. Меѓународна правна рамка
- III. Обврските на државата во заштитата на слободата на мирен собир
- IV. Улога и одговорности на бизнисите во почитувањето на мирниот собир
- V. Новите технологии и нивното влијание врз слободата на собирање
- VI. Домашна правна рамка
- VII. Користење на интернет и дигитални технологии за остварување на слободата на собирање во Северна Македонија
- VIII. Интервјуа со организатори, активисти и други засегнати страни
- IX. Студии на случај
- X. Извештај од спроведената анкета
- XI. Препораки за јавни политики и заклучоци

Главната цел на Анализата е да се идентификуваат празнините во законодавството кои имаат негативно влијание врз остварувањето на слободата на собирање во дигитална ера - дали постојното законодавство и практика ги задоволуваат потребите на граѓаните за остварување на правото на дигитално посредуван собир. Заклучоците може да се користат за лобирање за законски измени кои ќе бидат во согласност со меѓународните документи. Исто така, може да се зголеми свеста на активистите и граѓанските организации (млади и маргинализирани групи) за правните прашања во врска со употребата на дигиталните алатки во остварувањето на нивната слобода на собирање и да се промовираат можностите на ова право во дигиталната ера.

За подготовка на Анализата, истражувачите користеа комбиниран пристап за собирање податоци, документација и анализа. Анализата има за цел да ги постигне следните истражувачки цели:

- ➔ Да се идентификуваат законските празнини и недостатоци во постојното законодавство кои имаат негативно влијание врз уживањето на правото на слобода на собирање во дигиталната ера;
- ➔ Да се идентификуваат проблемите и предизвиците со кои се соочуваат активистите/граѓаните при одржување јавен собир со физичко присуство и во онлајн просторот и
- ➔ Да се одговори на прашањето дали постојната законска регулатива ги задоволува потребите на граѓаните во остварувањето на правото на јавен собир на онлајн просторот.

За да се развие методологијата за оваа анализа ја користевме ажурираната општа методологија за следење на слободата на мирно собирање и преглед алатката за следење на дигитално-посредуваните собири на Европскиот центар за непрофитно право. Покрај тоа, со цел да се постигнат сите горенаведени истражувачки цели, користени се следните истражувачки методи:

КАНЦЕЛАРИСКО ИСТРАЖУВАЊЕ - консултирање на меѓународна литература и документи, меѓународно право, анализи, извештаи, препораки и реакции на независни тела во врска со правото на слобода на собирање и дигитално посредувани собири. Канцелариското истражување вклучи и анализа на извештаите на меѓународните организации, извештаите за напредокот на ЕУ, како и извештаите на националните невладини организации за човекови права. Паралелно, беше спроведено канцелариско истражување на националното законодавство, практика и трендови.

ПРАШАЛНИЦИ - Прашалниците беа споделени меѓу младите, жените, вработените во невладиниот сектор, организаторите и учесниците на јавен собир. Одговорите на прашалниците придонесоа за идентификување на постојните проблеми, предизвици и трендови поврзани со уживањето на правото на јавен собир (со физичко присуство и на онлајн просторот).

ИНТЕРВЈУА со организатори на протести, учесници, полициски службеници, активисти за човекови права/социјални права/клима, претставници на НВО и новинари. Врз основа на спроведените интервјуа, истражувачите се здобија со информации за уживањето на правото на јавен собир во практика, нивните искуства, предизвици и проблеми, но секако и мислења и предлози за унапредување на ползувањето на ова право. Одговорите на испитаниците придонесоа за идентификување на проблемите со кои се соочуваат во практика и беа извлечени препораки за нивно подобрување.

ВКЛУЧУВАЊЕ НА 5 ПРИМЕРИ/СТУДИИ НА СЛУЧАЈ ЗА ПРОТЕСТИ/ ИНИЦИЈАТИВИ во кои се наведени важни наоди. Примерите покажуваат различни видови на притисоци и се однесуваат на различни видови прекршувања на правата, а вклучуваат и позитивни и негативни практики. Примерите варираат од оние кои зборуваат за прашања за слободата на собирање, до оние за

тековните притисоци и други прекршувања на правата и пречки. Студиите на случај опфаќаат собири со физичко присуство, собири организирани онлајн, иницијативи и петиции.

I ПРАВОТО НА СЛОБОДА НА МИРЕН СОБИР ВО ДИГИТАЛНАТА ЕРА

Слободата на мирен собир е основно човеково право што може да го уживаат и остваруваат поединци и групи, граѓански иницијативи и здруженија, правни лица и корпоративни тела. Собирите може да служат за многу цели, вклучително и изразување на различни, непопуларни или малцински мислења. Правото може да биде важна нишка во одржувањето и развојот на културата, како на пример во зачувувањето на малцинските идентитети. Заштитата на слободата на мирен собир е клучна за создавање на толерантно и плуралистичко општество во кое групите со различни верувања, практики или политики ќе можат мирно да егзистираат заедно.

Правото на слобода на мирен собир е основно право за колективно изразување, промовирање, остварување и одбрана на заеднички интерес од каква и да било причина или мотивација без страв од одмазда. Ова право го вклучува правото на учество на мирни собири, состаноци, протести, штрајкови, простести со заземање работни простории, демонстрации и други привремени собири за одредена цел. Собирите може да се одржат на јавни или приватни простори; тие може да бидат онлајн или офлајн; и тие можат да траат неколку часа, како и неколку месеци.¹

Ова право може да се овозможи или подобри преку нови технологии, вклучувајќи го и интернетот, а ограничувањата на ова право кога се остварува преку нови технологии мора да бидат во согласност со меѓународното право за човекови права. Интернетот и социјалните медиуми во голема мера го олеснија остварувањето на основните права, вклучително и правото на слобода на мирен собир преку поткрепување на правото на слобода на изразување, кое е нераскинливо поврзано со слободата на мирно собирање.² Технологиите засновани на Интернет играат сè повеќе инструментална улога во остварувањето на правото на слобода на мирен собир и во денешно време тешко е да се замисли собир што не вклучува некаква форма која се потпира на Интернет.

Информатичките и комуникациските технологии (ИКТ) нудат единствен и овозможувачки простор за остварување и уживање во Слободата на здружување и собирање, овозможувајќи им на лицата кои можеби не сакаат или не можат да учествуваат во физички собири или здружувања да ги остварат овие права.

Дополнително, пандемијата Ковид 19 повторно нагласи дека светот повеќе не е поврзан само преку физички собири и здружувања. Наместо тоа, ние се собираме и се поврзуваме онлајн - преку физичките граници – со цел да искажеме мислења, да повикуваме на акција, да изразиме солидарност и да пристапиме до важни информации кои спасуваат живот во времиња невидени досега.

---

¹ Поранешен специјален известувач на ОН Маина Киан, „Кои се правата на слобода на мирен собир и здружување?“ (2019), <http://freemassembly.net/about/freedoms/>.

² Насоки за слободата на мирно собирање. Канцеларија за демократски институции и човекови права при ОБСЕ. јули 2019 год,

СЛОБОДАТА НА МИРНО СОБИРАЊЕ ОНЛАЈН претставува употреба на информатички и комуникациски технологии (нови технологии) за остварување на ова право или целосно во онлајн простори или во комбинација со офлајн простори. Слободата на собирање онлајн може да има две димензии: една во која остварувањето на правото се врши целосно онлајн, како што се онлајн петиции, протести и групи - вклучувајќи виртуелни протести и „хактивизам“³ и онаа во која ИТ технологиите се користат за поддршка, овозможување, подобрување и олеснување на склоповите и офлајн.⁴ На пример, мобилизација на луѓе преку онлајн објави да се соберат во офлајн простори и да го продолжат разговорот во врска со агендата. Во многу случаи, Слободата на собирање се остварува на интернет дури и откако физичкиот настан се случил или престанал да постои, а активизмот, дискусијата и иницијативата продолжуваат да добиваат други форми.

Здружувањата или здружувањето онлајн се однесува на чинот на креирање групи, вклучително и неформални групи, онлајн, со или без модератори или водачи на групи. Мирниот собир онлајн се однесува на намерно и привремено собирање во приватен или јавен онлајн простор за одредена цел.⁵ Иако е утврдено дека стандардите за човекови права се применуваат во онлајн просторите, често новите технологии овозможуваат ново изразување на правата кои немаат директна паралела со традиционалните изразувања на тие права. Еден од овие случаи е слободата на собирање спроведена целосно онлајн. Како што е забележано во резолуцијата 38/11 на Советот за човекови права (СЧП), иако собирот генерално се подразбира како физичко собирање на луѓе, заштитата на човековите права, вклучително и слободата на собирање, може да се применува на аналогни интеракции што се случуваат онлајн.⁶

Некои примери на слобода на собирање спроведена целосно онлајн вклучуваат собирање на луѓе на онлајн платформа за социјални медиуми за заеднички да протестираат против закон, политика или чин на неправда. Додека офлајн собирите може да бидат ограничени на физички простори и ограничени на учество на поединци присутни во тој простор во реално време, онлајн собирите може да бидат пофлуидни и да посведочат за истовремено и проширено учество на поединци лоцирани во различни физички простори, а сепак се среќаваат во онлајн простор за заедничка цел. Други примери за истовремено користење на дигитална технологија за учество во колективна акција, како што се „виртуелни протести со заземање на работни простории“, напади со дистрибуирани одбивање на услугата (DDoS attacks), пренасочувања или обезличување на веб-страници, бури на Твитер,⁷ и координирани исклучувања на веб-страниците или менување на фотографии на профилот, се појавуваат како форма на протест или подигање на свеста.

Исто така, постојат голем број на форми на слобода на собирање кои вклучуваат и онлајн и офлајн димензии: на пример, активности на координирање, мобилизирање, организирање, собирање, планирање или средби на платформи достапни онлајн, како што се инстант пораки, интернет протокол преку користење на глас (VoIP), апликации за разговор, е-мејл групи и мејлинг листи, меѓу другото. Друг

---

³ Според ЧЛЕН 19, „хактивизам“ или „хактивизам“ се дефинира како „колективно дејствие на технолошко вешти поединци преку користење на дигитални технологии со цел да протестираат без да се собера со физичко присуство.“ Повеќето дела во оваа категорија се сметаат за форма на „електронска“ граѓанска непослушност поради поврзаното прекршување на законот. Организацијата тврди дека меѓународното право дозволува разгледување на овие дејствија како форми на слобода на изразување и собирање. Видете ЧЛЕН 19 за нивниот документ за контекстуални и историски информации (background paper) за правото на протест: <https://right-to-protest.org/wp-content/uploads/2015/06/Right-to-Protest-Background-paper-EN.pdf>

⁴ Venkiteswaran, G. (2016). Слобода на собирање и здружување онлајн во Индија, Малезија и Пакистан: Трендови, предизвици и препораки. Здружение за прогресивни комуникации.

<https://www.apc.org/en/pubs/freedom-assembly-and-association-online-india-mala>

⁵ Venkiteswaran, G. (2016). Здружение за прогресивни комуникации (ЗПК). Слобода на собирање и здружување онлајн во Индија, Малезија и Пакистан: Трендови, предизвици и препораки.

⁶ 21A/HRC/31/66 (2016), став 10.

⁷ <https://www.techopedia.com/definition/29624/twitterstorm>

клучен придонес на информациските и комуникациските технологии е обезбедувањето способност на собирите да преземаат активности и да ги одржуваат онлајн на подолги периоди, особено во врска со онлајн кампањите и целното застапување насочено кон различни засегнати страни.

Онлајн и офлајн просторите веќе не може да се сметаат за далечни и неповрзани; туку, како животите на луѓето, на нив мора да се гледа како на континуитет.

Како резултат на тоа, остварувањето на слободата на собирање онлајн може да има различни и развојни форми, кои по дух се слични на остварувањето на оваа слобода офлајн. Затоа, стандардите и заштитата достапни за слободата на здружување и собирање офлајн мора да се прошират и да се приспособат на онлајн просторите имајќи ја предвид динамичната, флуидната и постојано развојната природа на информатичките и комуникациските технологии (ИКТ).

Правото на слобода на мирно собирање и здружување е и само по себе човеково право и овозможувач на политичкото учество на граѓаните во демократското управување. Исто така, ова право е клучно и за остварување на економските, социјалните и културните права.⁸ Правото на слобода на мирно собирање и здружување е вградено во главните универзални правни инструменти за заштита на граѓанските и политичките права. Правото е опфатено во член 20 од **Универзалната декларација за човекови права (УДЧП)** и членовите 21 и 22 (соодветно) од **Меѓународниот пакт за граѓански и политички права**⁹, потоа член 5(г)(ix) од **Меѓународната конвенција за Елиминација на сите форми на расна дискриминација** и член 15 од **Конвенцијата за правата на детето**. На европско ниво, тоа е заштитено со член 11 од **Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП)**¹⁰ и развиено со богата судска пракса на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП). Исто така, во член 12, **Повелба за основните права на Европската Унија**.

ЧЛЕН 21, МЕЃУНАРОДЕН ПАКТ ЗА ГРАЃАНСКИ И ПОЛИТИЧКИ ПРАВА

Секој има право на слобода на мирно собирање и здружување.

ЧЛЕН 21, МЕЃУНАРОДЕН ПАКТ ЗА ГРАЃАНСКИ И ПОЛИТИЧКИ ПРАВА

Се признава правото на мирно собирање. Вршењето на тоа право може да биде предмет на ограничувања наменети во согласност со закон и кои се нужни во едно демократско општество во интерес на националната безбедност или јавната сигурност, јавниот поредок, заштитата на јавното здравје или морал или правдата и слоб одите на другите лица.

ЧЛЕН 15, КОНВЕНЦИЈА ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Државите членки ги признаваат правата на детето на слобода на здружување и на слобода на мирно собирање. 2. Не може да се наметнуваат никакви ограничувања на остварувањето на овие права, освен оние кои се во согласност со законот и кои се неопходни во демократско општество во интерес на националната безбедност или јавна сигурност, јавниот поредок (ordre public), заштитата на јавното здравје или морал или заштита на правата и слободите на другите.

ЧЛЕН 11, ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

1. Секој човек има право на слобода на мирно собирање и здружување со други, вклучувајќи го и правото да основа синдикати и да им се придружува на синдикатите за заштита на своите интереси. 2. Остварувањето на овие права може да биде ограничено само со законски мерки што во едно демократско општество се неопходни за националната безбедност или јавната сигурност, заштита на редот и спречувањето на злосторства, заштитата на здравје или моралот или заштитата на правата и слободите на другите. Со овој член не се забранува наметнување законски ограничувања за

⁸ Извештај за слободата на собирање и здружување на интернет. Комитет на експерти за прекуграничен проток на Интернет сообраќај и Интернет слобода (MSI-INT). Советот на Европа. 2015 год.

⁹ Универзалната декларација за човекови права, Г. С. Рез. 217А, Art. 20, Ген. Собор. При ОН (10 декември 1948), https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/eng.pdf; Меѓународен пакт за граѓански и политички права. Г.С. Рез. 2200А (XXI), чл. 21, Канцеларијата на високиот комесар за човекови права при ОН, (23 март 1976), <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>.

¹⁰ Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, чл. 11, ЕСЧП (1 јуни 2010), https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf%23page=9

остварување на овие права од страна на припадниците на вооружените сили, полицијата или државната администрација.

ЧЛЕН 12, ПОВЕЛБА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

1. Секој има право на слобода на мирно собирање и слобода на здружување на сите нивоа, особено во врска со политички, синдикални и граѓански прашања, што го подразбира правото на секој да може да основа синдикати и да им пристапува заради заштита на своите интереси. 2. Политичките партии на ниво на Унијата придонесуваат за изразувањето на политичката волја на граѓаните на Унијата.

Иако овие одредби од меѓународното право за човекови права не упатуваат никакво повикување на Интернет или на кој и да било друг медиум, тие обезбедуваат соодветна рамка за гарантирање на правото на слобода на мирно собирање и здружување за секого. Сега постои широко разбирање и добро воспоставен меѓународен став дека правото на слобода на мирно собирање и здружување се применува подеднакво како онлајн така и офлајн.¹¹

Има сè поголем број препораки, резолуции, декларации и извештаи како на ниво на Обединетите нации така и на ниво на Советот на Европа (СЕ) кои ја нагласуваат важноста на новите технологии за нивното остварување. Важната улога на новите информатички и комуникациски технологии во овозможувањето и олеснувањето на уживањето на правото на слобода на собирање е повторно нагласена со:

Резолуциите 21/162¹² и 24/53¹³ на Советот за човекови права „Права на слобода на слободно собирање и здружување“

Сличен став зазема и Комитетот на министри при Советот на Европа. Неговата Препорака до земјите-членки за Водич за човекови права за корисниците на Интернет посветува цел дел на собирање, здружување и учество.¹⁴ Во еден дел тие предвидуваат дека корисниците на интернет „имаат право мирно да се собираат и здружуваат со други лица кои користат Интернет.“ Понатамошно се објаснува дека во практика, тоа значи дека корисниците на интернет имаат „слобода да изберат која и да било веб-страница, апликација или друга услуга со цел да формираат, да се приклучат, да се мобилизираат и да учествуваат во социјални групи и собири без разлика дали се формално признати или не од страна на јавните власти “ и дека корисниците на интернет „имаат право мирно да протестираат онлајн“.

Советот за човекови права при Обединетите нации (ОН) во две последователни резолуции во 2012 и 2013 година ја нагласи обврската на државите „да ги почитуваат и целосно да ги заштитат правата на сите поединци мирно да се собираат и слободно да се здружуваат, како онлајн така и офлајн“. Во 2014 година, со резолуцијата на Советот за човекови права при ОН за унапредување, заштита и уживање на човековите права на интернет понатамошно се забележува дека: „истите права кои луѓето ги имаат офлајн мора да бидат заштитени и онлајн.“ Слично на тоа, во нивниот заеднички извештај во 2016 година, Специјалните известувачи на ОН за слободата на собирање и здружување, како и за вонсудски, скратени или произволни извршувања, изјавија дека „се прифаќа дека заштитата на човековите права, вклучително и слободата на собирање, може да се применува на аналогни интеракции што се случуваат онлајн“.

---

¹¹ Во својот извештај од 2012 (A/HRC/20/27), Специјалниот известувач за правата на слобода на мирно собирање и здружување, Маина Киаи, ги повика државите „да признаат дека правата на слобода на мирно собирање и собирање може да се остварува преку новите технологии, вклучително преку Интернет.“

¹² A/HRC/RES/21/16

¹³ A/HRC/RES/24/5

¹⁴ CM/Rec(2014)6.

Советот за човекови права при Обединетите нации (ОН) во две последователни резолуции во 2012 и 2013 година ја нагласи обврската на државите „да ги почитуваат и целосно да ги заштитат правата на сите поединци мирно да се собираат и слободно да се здружуваат, како онлајн така и офлајн“. Во 2014 година, со резолуцијата на Советот за човекови права при ОН за унапредување, заштита и уживање на човековите права на интернет понатамошно се забележува дека: „истите права кои луѓето ги имаат офлајн мора да бидат заштитени и онлајн.“ Слично на тоа, во нивниот заеднички извештај во 2016 година, Специјалните известувачи на ОН за слободата на собирање и здружување, како и за вонсудски, скратени или произволни извршувања, изјавија дека „се прифаќа дека заштитата на човековите права, вклучително и слободата на собирање, може да се применува на аналогни интеракции што се случуваат онлајн“.

Понатаму, Резолуцијата на Генералното собрание на ОН од 2018 година ги повикува „сите држави да обезбедат дека истите права кои поединците ги имаат офлајн, вклучувајќи ги правата на слободата на изразување, на мирно собирање и здружување, се исто така целосно заштитени онлајн, во согласност со закон за човекови права“. На сличен начин, извештајот од 2019 година на специјалниот известувач на ОН за правата на слободата на мирно собирање и здружување тврди дека „слободата за пристап и користење на дигиталните технологии за остварување на правата за мирно собирање и здружување треба да се смета за правило, а ограничувањата како исклучок“. И додека извештајот истакнува голем број можности што новите технологии ги нудат на оние кои ги остваруваат своите права, тој исто така прифаќа дека нивното појавување создаде голем број предизвици, особено во однос на одговорностите како на државите така и на бизнисите како и во однос на границите на легитимното мешање.

Најзначаен придонес за правото на мирен собир на онлајн просторите во последниот период беше даден со **Општиот коментар 37 за член 21¹⁵** кој обезбедува авторитативно толкување на заштитата од член 21 (Право на мирен собир) од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП), и кој појаснува дека Пактот ги штити мирните собири каде и да се одржуваат, било на физички простори или онлајн, па дури и во комбинација од предходните два.

На 27 јули 2020 година, по повеќе од една година дискусии и континуирани консултации, Комитетот за човекови права при ОН – тело од независни експерти на кои им е доверено толкувањето на правата заштитени со Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП) – издаде авторитативно упатство за правото на мирен собир: Општ коментар бр.37 за член 21 од МПГПП. Општиот коментар е првото сеопфатно упатство на Комитетот за правото на мирен собир.

ОПСЕГ НА ПРАВОТО НА МИРЕН СОБИР согласно Општиот коментар 37 Правото на мирен собир ги штити ненасилните собири кои се одржуваат во јавни или приватни простори, како и на онлајн собири, како што се оние на Твитер и Фејсбук. Правото се проширува на граѓанска непослушност и кампањи за директна акција. А правото може да го оствара како државјани, така и недржавјани, вклучувајќи ги мигрантите без документ, бегалците и лицата без државјанство.

Овој општ коментар беше добредојден и претставуваше неопходна надградба бидејќи природата на собири претрпе значителна промена од почетокот на МПГПП, особено во однос на употребата на дигитални технологии ширум светот. Затоа, Општиот коментар игра значајна улога во советувањето на државите членки и другите засегнати страни за правото на мирен собир на онлајн простори.

---

¹⁵ Општ коментар бр. 37 за член 21 – за Правото на мирен собир (CCPR/C/GC/37) <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/GCArticle21.aspx>

Општиот коментар 37 поставува прогресивни начела и стандарди за широк опсег на прашања кои се однесуваат на правото на мирен собир и можноста за вклучување во протести, средби и други собири. Општиот коментар не ги менува автоматски законските рамки што ги регулираат мирните собири на национално или локално ниво. Сепак, може да го поттикне граѓанското општество да го унапреди целосното почитување и олеснување на ова право преку напори за застапување, подигање на свеста и обука на локално, национално и регионално ниво.¹⁶ Со други зборови, заштитата на правото на мирен собир се проширува и на учество и организирање на собири од далечина, вклучително и само онлајн.

Затоа, поврзаните активности што се случуваат онлајн или на друг начин се потпираат на дигиталните услуги се исто така заштитени согласно член 21, МПГПП. Општиот коментар прифаќа дека новите комуникации нудат можност целосно или делумно собирање онлајн и често играат интегрална улога во организирањето, учеството и следењето на физичките собири.

---

¹⁶ ОПШТ КОМЕНТАР 37: КРАТОК ВОДИЧ ЗА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕРСТВО. ICNL, 2020 год.

Државите имаат позитивна обврска да го олеснат и заштитат остварувањето на правото на слобода на мирен собир. Оваа должност треба да се одрази и во законодавната рамка и во регулативите и практиките за спроведување на законот. Тоа подразбира должност да се олеснат собирите на локацијата која ја претпочита организаторот и во „видното и звучното“ поле на целната публика, како и да се обезбеди дека не се попречуваат напорите за ширење информации за објавување на претстојните собири.

Должноста за заштита вклучува и заштита на организаторите и учесниците на собирот од трети лица или групи кои се обидуваат да го поткопаат нивното право на слобода на мирен собир.¹⁷ Примарна одговорност на државата е да воспостави соодветни механизми и процедури со цел да се обезбеди дека слободата на собирање практично се ужива и не подлежи на прекумерно бирократско регулирање.

Советот за човекови права при ОН објави дека истите права кои луѓето ги имаат офлајн мора да бидат заштитени и онлајн.¹⁸ Генералното собрание на ОН, исто така, ги повика сите држави „да се обезбедат дека истите права кои поединците ги имаат офлајн, вклучително и правата на слободата на изразување, мирно собирање и здружување, се исто така целосно заштитени онлајн, во согласност со законот за човекови права“.¹⁹

Специјалниот известувач за правата на слобода на мирно собирање и здружување во Советот за човекови права прифаќа дека дигиталната технологија е составен дел на остварувањето на правата на мирно собирање и здружување.²⁰ Технологијата служи и како средство за олеснување на остварувањето на правата на собирање и здружување офлајн, а и како виртуелни простори каде што самите права можат активно да се остваруваат.²¹ Навистина, таквите технологии се важни алатки за организаторите кои настојуваат да мобилизираат голема група луѓе на брз и ефективен начин, а со мал торшок, а исто така служат и како онлајн простори за групи луѓе кои се маргинализирани од општеството и се соочуваат со ограничувања при делување во физички простори.²² **Специјалниот известувач ги повика државите да се обезбедат дека секој има пристап и користи Интернет со цел да ги оствари овие права и дека онлајн здружувањата²³ и собирите²⁴ се олеснети во согласност со меѓународните стандарди за човекови права.** Советот за човекови права прифаќа дека иако собирот генерално се сфаќа како физичко собирање на луѓе, заштитата на човековите права, вклучително и слободата на собирање, може да се применува на аналогни интеракции што се случуваат онлајн.²⁵

Иако овие права не се апсолутни, слободата на пристап до и користење на дигиталните технологии за остварување на правата за мирно собирање и здружување треба да се сметаат за правило, а

¹⁷ НАСОКИ ЗА СЛОБОДА НА МИРНО СОБИРАЊЕ (3-то ИЗДАНИЕ). CDL-AD(2019)017. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)017-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)017-e)

¹⁸ Видете резолуција 38/7 на Советот за човекови права

¹⁹ Видете резолуција 73/173 на Генералното Собрание.

²⁰ Видете A/HRC/20/27 и A/HRC/38/34.

²¹ A/HRC/29/25/Add.1, став 53.

²² Видете A/HRC/35/28.

²³ A/HRC/20/27, став 52

²⁴ A/HRC/29/25/Add.1, став 34

²⁵ Видете резолуција 38/11 на Советот за човекови права.

ограничувањата како исклучок.²⁶ Дозволувањето отворено и слободно користење на Интернет и други дигитални алатки треба да претставува општата норма. Резолуцијата 15/21 на Советот за човекови права јасно кажува дека со цел да бидат дозволени ограничувањата тие треба да бидат „пропишани со закон и да се неопходни во едно демократско општество во интерес на националната безбедност или јавната сигурност, јавниот поредок, заштитата на јавното здравје или моралот или заштитата на правата и слободите на другите“²⁷ Онаму каде што се направени такви ограничувања, „Државите мора да ја покажат нивната неопходност и да преземаат само мерки што се сразмерни со остварувањето на легитимните цели со цел да се обезбеди континуирана и ефикасна заштита на правата од Пактот. Во никој случај ограничувањата не смеат да се применуваат или да се повикуваат на начин кој би ја нарушил суштината на правото на Пактот“.²⁸

Државите не само што имаат негативна обврска да се воздржуваат од несоодветно мешање во правата на мирно собирање и здружување, туку имаат и позитивна обврска да ги олеснат и заштитат овие права во согласност со меѓународните стандарди за човекови права. Тоа значи да се обезбеди дека правата на слободата на мирно собирање и здружување ги ужива секој поединец, без дискриминација врз основа на раса, боја, пол, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, имот, раѓање или друг вид на статус (член 2 (1) од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права).²⁹

Во дигиталната ера, позитивната обврска да се олесни остварувањето на правата на слободата на мирно собирање и здружување вклучува напори „да се премостат дигиталните јазови, вклучувајќи го и родовиот дигитален јаз, и да се подобри употребата на информатичката и комуникациската технологија, со цел да се промовира целосното уживање на човековите права за сите.“³⁰ Обврската за заштита бара да се преземат позитивни мерки со цел да се спречат дејствијата на недржавните чинители, вклучително и бизнисите, кои би можеле прекумерно да се мешаат во правата на слободата на мирно собирање и здружување.³¹

Онаму каде што правата на мирно собирање и здружување се несоодветно ограничени, жртвата(ите) треба да имаат можност да ги остварат своите права на ефективен правен лек и да добијат надомест на штета. Советот за човекови права ги повика државите да „обезбедат ефективни правни лекови за кршењата на човековите права, вклучително и оние поврзани со Интернет, во согласност со нивните меѓународни обврски“.³² Прекршувањата на правата на мирно собирање и здружување може да го попречи и уживањето на другите човекови права, како офлајн, така и онлајн. Тие го вклучуваат правото на приватност и правото на слобода на мислење и изразување, кои се тесно поврзани со уживањето на правата на мирно собирање и здружување. Може да бидат засегнати и други права, особено економските, социјалните и културолошките права.³³

---

²⁶ A/HRC/23/39, став 76.

²⁷ Видете резолуција 15/21 на Советот за човекови права.

²⁸ Комитет за човекови права, општ коментар бр. 31 (2004) за природата на општата правна обврска наметната на земјите членки на Пактот, став 6.

²⁹ A/HRC/17/27, став 66; и A/HRC/29/25/Add.1. Член 26 од Пактот.

³⁰ Резолуција 38/7 на Советот за човекови права, став 5. Ова се одразува и во Агендата за одржлив развој од 2030 година, која содржи заложба за „значително зголемување на пристапот до информатичка и комуникациска технологија и настојување да се обезбеди универзален и прифатлив пристап до Интернет во најмалку развиените до 2020 година“ (таргет 9.В) и да „зголеми користењето на овозможувачката технологија, особено информатичката и комуникациската технологија, за промовирање на охрабрувањето на жените.“ (таргет 5.Б). Видете исто така A/HRC/35/9.

³¹ Видете член 2 (2) од Пактот; и Комитет за човекови права, општ коментар бр. 31.

³² Видете резолуција 38/7 на Советот за човекови права.

³³ A/HRC/41/41

Генерално, државите треба да создадат правна рамка која е погодна за поединците да го користат своето право да учествуваат на онлајн собири, од пристап до интернет до заштита на податоците и од олеснување на електронските средства за учество до соодветен надзор на мерките за надзор.

Државите мора да го почитуваат, обезбедат и олеснат спроведувањето на мирни собири, како и да ги заштитат своите учесници без дискриминација (ОК, став 8). Кога властите наметнуваат ограничувања, тие мора јасно да бидат утврдени со закон и исто така мора да бидат нужни во едно демократско општество, како и сразмерни на интересите на националната безбедност или јавната сигурност, јавниот поредок, заштитата на јавното здравје или морал или заштитата на правата и слободите на другите лица (член 21, МПГПП и ОК, став 36). Овие обврски се исто така проширени и на дигитално посредуваните собири. Особено:

- ➡ Државите не смеат, да го блокираат или попречуваат поврзувањето на Интернет или пристапот до содржината во врска со мирните собири (ОК, став 34);
- ➡ Државите треба да обезбедат дека активностите на давателите на услуги на Интернет и посредниците не ги ограничуваат прекумерно собирањето или правото на приватност на нивните учесници (ОК, став 34);
- ➡ Собирањето, задржувањето и споделувањето на лични информации и податоци на оние кои се вклучени во мирни собири, вклучително и преку следење на социјалните медиуми со цел да се добијат информации за учество на мирни собири, секогаш мора да биде предмет на независна и транспарентна проверка и надзор бидејќи тоа може да го прекрши нивното право на приватност (член 17, МПГПП и ОК, став 62).

Државите членки имаат примарна одговорност за остварување на правото на мирен собир. Сепак, деловните претпријатија имаат одговорност да ги почитуваат човековите права, вклучувајќи го и правото на мирен собир, на пример, на заедниците погодени од нивните активности и на нивните вработени. Од приватните субјекти и од поширокото општество може да се очекува да прифатат одредено ниво на нарушување како резултат на остварувањето на правото. Собирите и здружувањата, и одговорот што тие го добиваат, го привлекуваат вниманието кон потребата за одговорност на државата, како и одговорност на другите моќни чинители, како што се корпорациите, кои силно влијаат врз општеството и влијаат врз основните права и кои, според меѓународната рамка за човекови права, се повикани да ги почитуваат човековите права.³⁴

Во дигиталната ера, остварувањето на правата на мирно собирање и здружување стана во голема мера зависно од деловните претпријатија, чии законски обврски, политики, технички стандарди, финансиски модели и алгоритми може да влијаат на овие слободи. Особено, онлајн платформите и компаниите за социјални медиуми имаат и користат значајна моќ во однос на тоа како се уживаат и остваруваат и правото на слобода на мирно собирање и правото на слобода на здружување, особено во земјите каде што „офлајн“ остварувањето на правата на слободата на мирно собирање и здружување е во голема мера намалено. Овие платформи, сепак, станаа и нови алатки за таргетирање и надзор на чинителите од граѓанското општество.

Глобалната рамка за проценка на одговорностите на компаниите за дигитална технологија за почитување на човековите права е обезбедена со Водечките принципи за бизнис и човекови права.³⁵ Водечките принципи 11–24 прифаќаат дека бизнисот „треба да ги почитува човековите права“ со тоа што ќе избегнува кршење на човековите права на другите и ќе се справува со негативните влијанија врз човековите права со кои се вклучени. Со цел да ја исполнат оваа обврска, деловните претпријатија треба да имаат воспоставено политики и процеси за човекови права – вклучително и заложба за политика за исполнување на својата одговорност за почитување на човековите права; процес на длабинска анализа на човековите права со цел да се идентификува, спречи, ублажи и даде сметка за тоа како тие се справуваат со своите влијанија врз човековите права; и процеси со цел да се овозможи подобрување на состојбата³⁶ на какви и да било негативни влијанија врз човековите права кои тие ги предизвикуваат или кон кои придонесуваат. Во таа насока, ставовите на специјалниот известувач за унапредување и заштита на правото на слобода на мислење и изразување се дека: „законот за човекови права обезбедува алатки за компаниите со цел да артикулираат и развиваат политики и процеси кои ги почитуваат демократските норми и се спротивставуваат на авторитарните барања“.³⁷ Слично на тоа, Советот за човекови права прифаќа дека меѓународното право за човекови права треба да биде водилка за чинителите од приватниот сектор и да биде основа за нивните политики“.³⁸

³⁴ КЧП при ОН, Водечки принципи за бизнис и човекови права, HR/PUB/11/04 (16 јуни 2011).

https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

³⁵ СЧП при ОН, Водечки принципи за бизнис и човекови права, HR/PUB/11/04.

³⁶ Извештај на Работната група за прашањето на човекови права и транснационалните корпорации и други деловни претпријатија. A/72/162, став 86 (в).

³⁷ A/HRC/38/35.

³⁸ Резолуција 38/7 на Советот за човекови права.

Државите, од своја страна, исто така имаат обврски да ги заштитат човековите права и да спречат повреди во врска со дејствијата или неактивноста на трети страни, како што се бизнисите. Водечкиот принцип 1 потврдува дека „Државите мора да обезбедат заштитата од злоупотреба на човековите права на нивната територија и/или јурисдикција од страна на трети страни, вклучително и деловните претпријатија. Оттука, неопходно е преземање соодветни чекори за спречување, истражување, казнување и реституција на таквите злоупотреби преку воспоставување ефективни политики, законодавство, прописи и судска заштита.“³⁹

Важно е да се проучи како државите можат да ја заштитат слободата на собирање и здружување онлајн, бидејќи мерките би можеле да бидат многу различни од оние кога тие се случуваат во физичкиот свет. Но, неопходно е да се идентификуваат и улогите и одговорностите на приватните компании. Водечките принципи за бизнис и човекови права на ОН наведуваат дека „Деловните претпријатија треба да ги почитуваат човековите права“. Тоа значи дека тие треба да избегнуваат кршење на човековите права на другите и треба да се справат со негативните влијанија на човековите права со кои се вклучени“. Во овој случај тоа значи дека овие субјекти треба да размислат какви резултати ќе имаат нивните дејствија во правата како слобода на изразување, здружување или мирен собир.⁴⁰

Компаниите не треба да се придржуваат кон мерките наметнати од државите кои не се во согласност со членовите 19, 21 и 22 од МПГПП или други меѓународни стандарди во врска со слободата на здружување и собирање. Сепак, забележано е дека под зголемен притисок, компаниите не само што ги почитуваат државните закони во врска со регулирањето на активноста на корисниците и другите мерки наметнати од владата, туку се чини дека преземаат и превентивни мерки преку, на пример, прилагодувања на своите услови во договорите за услуги.⁴¹ Предизвиците кои се презентирани од страна на компаниите кои ги регулираат активностите на корисниците и слободата на здружување и собирање онлајн произлегуваат од: недостатокот на сопствени стандарди за политики кои се вкоренети во меѓународното право за човекови права; притисок од владата и нејасни национални закони; вонтериторијални барања од страна на државите за отстранување на содржина или затворање на онлајн активности; вонправни барања од страна на држави кои не можат да бидат доволно решени као такви; ставање екстрем притисок врз компаниите за справување со дезинформации; недостаток на доволно информации за корисниците кои пријавуваат или за корисниците против кои се преземаат мерки; автоматизација и прекумерно блокирање; говор на омраза и таргетирање на ранливите групи; и инсистирање во врска со политиката за „вистинско име.“⁴²

Во таа насока, препораките дадени во извештајот на специјалниот известувач за унапредување и заштита на правото на слобода на мислење и изразување кои се однесуваат на умереноста на содржината и одговорностите на компаниите⁴³ може да бидат корисни при развивањето препораки во однос на нивните одговорности поврзани со слободата на здружување и собирање онлајн.

---

³⁹ A/HRC/17/31

⁴⁰ Водичот за ИКТ секторот за спроведувањето на Водечките принципи за бизнис и човекови права на ОН, напишан од Шифт и Институтот за човекови права и бизнис, финансиран од Европската Комисија, го наведува како пример за можно влијание за правата на корисниците и потрошувачите „Владата бара системи за филтрирање и блокирање на URL-адресата на портата на националната мрежа за цели кои не се во согласност со меѓународното право за човекови права (на пр. да се овозможи цензура и да се ограничат мирните јавни собири на бранителите на човекови права).“

⁴¹ Правата на слобода на мирно собирање и здружување во дигиталната ера: Поднесок до Специјалниот известувач на Обединатите нации за правата на слобода на мирно собирање и здружување од страна на Здружението за прогресивни комуникации (ЗПК). јануари, 2019 год.

⁴² ЗПК. (2018).

⁴³ A/HRC/38/35

Интернетот, особено социјалните медиуми и другите ИКТ го олеснија уживањето на правата на слободата на мирно собирање и здружување како онлајн, така и офлајн. Според Здружението за прогресивни комуникации (АРС), здружувањето онлајн „се однесува на чинот на креирање групи, вклучително и неформални групи онлајн, со или без модератори или водачи на групи“. Слично на тоа, мирниот собир онлајн се однесува на „намерно и привремено собирање во приватен или јавен простор за одредена цел која вклучува дејствија на координирање, организирање, собирање, планирање или средба на платформи достапни онлајн, како што се инстант пораки, интернет протокол преку користење на глас, апликации за разговор, е-маил групи и мејлинг листи, меѓу другото.“⁴⁴

Се користат различни онлајн техники и алатки за дополнително да се овозможат правата на слободата на мирно собирање и здружување онлајн.⁴⁵ Во 2019 година, специјалниот известувач на ОН за слобода на собирање и здружување, Климент Воул, објави навремен извештај за остварувањето на правата на слобода на мирно собирање и здружување во дигиталната ера до Советот за човекови права на ОН. Во својот извештај, Воул се осврна на пресекот на дигиталните технологии и мирното собирање и здружување, укажувајќи на примери од ширум светот кои „ја демонстрираат моќта на дигиталната технологија во рацете на луѓето кои сакаат да се здружат со цел да ја унапредат демократијата, мирот и развојот.“⁴⁶

На пример, хаштаговите најчесто се користат за споделување информации, мобилизирање на поединци и собирање поддршка ширум светот. Технологиите за енкрипција од крај до крај, псевдонимите и другите дигитални безбедносни карактеристики ги поттикнуваат поединците да делуваат во сигурен дигитален простор со цел да се поврзат и мобилизираат без непотребното мешање. На крај, платформите за петиции и групно финансирање (crowdfunding) се циркулираат преку социјалните медиуми со цел да допрат до нови публики, да овозможат поголемо учество и да се пренесат информации низ целиот свет.⁴⁷ Да ги земеме, на пример, напорите на младите луѓе ширум светот за користење на платформите на социјалните медиуми, како што е TikTok, со цел да се мобилизираат против неправдата.

Затоа, пристапот до интернет и дигиталните технологии е од клучно значење да се пренаменат дигиталните алатки за уникатни и креативни начини на протест и организирање. Генерално, овие напори за мобилизирање онлајн го истакнуваат потстрекот што таквиот активизам и здруженија го изградија со користење на дигитални алатки за унапредување на остварувањето на мирно собирање и здружување во дигиталната ера.

⁴⁴ Venkiteswaran, G. (2016). Здружение за прогресивни комуникации (ЗПК). Слобода на собирање и здружување онлајн во Индија, Малезија и Пакистан: Трендови, предизвици и препораки. https://www.apc.org/sites/default/files/FOAA_online_IndiaMalaysiaPakistan.pdf, на стр. 13.

⁴⁵ Совет за човекови права при ОН, Рез. 21/16, Правата на слобода на мирно собирање и здружување. Док. на ОН A/HRC/RES/21/16 (11 октомври 2012).

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G12/174/63/PDF/G1217463.pdf?OpenElement>

⁴⁶ Совет за човекови права при ОН, Извештај на специјалниот известувач за правата на слобода на мирно собирање и здружување, Климент Воул, Док. на ОН A/HRC/41/41 (17 Мај 2019). <https://undocs.org/A/HRC/41/41>

⁴⁷ Исто., ставовите 22-25, 43.

ИНТЕРНЕТОТ КАКО АЛАТКА ЗА СОБИРАЊЕ И ЗДРУЖУВАЊЕ

Во моментот има околу 4,66 милијарди активни корисници на интернет ширум светот.⁴⁸ Речиси 90% од домаќинствата во ЕУ имаат пристап до интернет.⁴⁹ Интернетот стана јавна сфера на 21 век, со што приднесе ИКТ да станат суштинска алатка за собирање и здружување. Поради неговите главни карактеристики (имено досег низ целиот свет, евтини бариери за влез во инфраструктурата и брзина на комуникација), Интернетот нуди предности на оние кои сакаат да го користат како алатка за собирање и здружување.⁵⁰ Практично, демонстрациите може да се свикаат за неколку часа, без всушност да мора да се сретнете со другите организатори (доколку постојат), бидејќи сите комуникации може да се одвиваат онлајн. Особено, социјалните медиуми нудат можности за поддршка за собирање и публицитет.

Случајот на Оскар Моралес, колумбиец кој основа група на Фејсбук наречена „Un millón de voces contra las FARC“ (Еден милион гласови против FARC) претставува интересен пример. Иако првичната намера на Моралес не беше да организира физички демонстрации, поддршката што ја доби оваа група на Фејсбук и изразените барања доведоа до организирање демонстрации во различни градови со повеќе од 10 милиони присутни во Колумбија и 2 милиони во странство, само еден месец по создавањето на групата на Фејсбук. Според зборовите на Дејвид Киркпатрик искажани во неговата книга „Ефектот на Фејсбук: Внатрешната приказна на компанијата што го поврзува светот“ (Симон и Шустер 2011 год., стр. 4): „Движењето што започна со полноќна објава на Фејсбук полна со емоции во спалната соба на еден фрустриран млад човек доведе до една од најголемите демонстрации досега, што се случиле во светот.“⁵¹

За време и по демонстрациите, Интернетот може да се користи за неколку цели: да се објават (особено кога не добиваат доволно покриеност од традиционалните медиуми), да се осуди прекумерната примена на сила од страна на полицијата, да се споделуваат најнови информации (на пример, каде да се најде медицинска помош во случај на испади на насилство), да се изрази поддршка од страна на лицата кои не можат физички да бидат присутни, да се побара или понуди помош, да се комуницира со семејството и пријателите и други. Интернетот е исто така корисна алатка за целите на здружување - помага да се планираат активности и да се поврзат луѓето и обезбедува меѓународен досег.⁵²

⁴⁸ <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>

⁴⁹ Мерење на дигиталниот развој: Факти и бројки 2020

<https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/facts/default.aspx>

⁵⁰ Дополнително, според Истражувачкиот центар Пју за „Социјалната страна на Интернетот“ направена во 2011 година, корисниците на интернет генерално имаат поголема склоност кон здружување. Студијата „откри дека 75% од сите возрастни американци се активни во некој вид на волонтерска група или организација, а за корисниците на интернет постои поголема веројатност да бидат поактивни од другите: 80% од корисниците на интернет учествуваат во групи, споредено со 56% од оние кои не се корисници на интернет. А за корисниците на социјални медиуми постои поголема веројатност да бидат активни: 82% од корисниците на социјалните мрежи и 85% од корисниците на Твитер се учесници во групи.“

⁵¹ Извештај за слобода на собирање и здружување на интернет. Комитет на експерти за прекуграничен проток на Интернет сообраќај и Интернет слобода (MSI-INT). Советот на Европа. 2015 год.

⁵² Еден пример е проектот „Let's do it!“, „граѓанско масовно движење“ кое започна во Естонија како иницијатива за чистење на дел од отпадот во земјата и создавање свест за еколошките проблеми. Тие решија да организираат Национален ден за чистење, кој се покажа толку успешен што Проектот се разви во меѓународно движење, со 112 земји кои работат заедно, 11 милиони учесници и Светски ден на чистење организиран на годишно ниво. Интернетот значително придонесе за успехот на проектот нудејќи повеќе можности за негово рекламирање и организирање низ целиот свет. <http://www.letsdoitworld.org/>

Важноста на Интернетот во добивањето поддршка од луѓето за одредена цел може да се прикаже со Европската граѓанска иницијатива, која им овозможува на граѓаните на ЕУ директно да учествуваат во развојот на политиките на ЕУ, со повикување на Европската комисија да даде законски предлог. Овој механизам има многу силна дигитална компонента, прво затоа што организаторите треба да ја регистрираат својата иницијатива на веб-страница каде секој ќе може да ги консултира за основните информации во врска со истата. Второ, прагот за потребните изјави за поддршка може да се достигне со нивно собирање онлајн.

Петициите може исто така да се канализираат преку приватни платформи; една од најпопуларните е Change.org. Целта на оваа онлајн платформа за петиции е да ја олесни мобилизацијата на граѓаните за различни политички иницијативи и организирање кампањи за застапување, поврзувајќи ги луѓето со носителите на одлуки. Има повеќе од 265 милиони корисници на Change.org во 196 земји. Интернетот е добра платформа за здружување со цел да се придонесе за заедничка цел. Ова е причината зошто, во последниве години, користењето и привлекувањето ресурси од група („crowdsourcing“) стана многу популарно. Овој концепт може да се дефинира како заеднички напор во кој се упатува повик за идеи или содржина до голем број луѓе, и не мора секогаш да биде онлајн, но при користењето на интернетот како негов главен канал, практиката станува полесна и добива проширен потенцијал.

Покрај тоа што го олеснува собирањето и здружувањето на луѓето во физичкиот свет, самиот Интернет може да се замисли како простор во кој се случуваат здружувања или собири. Во овој случај, собирите и здружувањата се сметаат за целосно дигитални. Во Водичот на СЕ за човекови права на корисниците на Интернет, Интернетот се смета и како алатка и како простор во кој може да се оствари правото на слобода на мирно собирање и здружување. *Создавањето на онлајн заедници, исто така, ја илустрира идејата за замислување на Интернетот како простор за собирање и здружување. Интернетот може да се замисли и како простор за протести.*

Со оглед на начините на кои технологиите базирани на Интернет можат да послужат како овозможувачи за остварување на човековите права во контекст на собирите, од клучно значење е државите да го затворат дигиталниот јаз⁵³ и да обезбедат пристап до Интернет за своето население.⁵⁴ Советот за човекови права⁵⁵ и Генералното собрание⁵⁶ ја препознаа улогата на Интернетот како движечка сила во забрзувањето на напредокот кон развој. Целта за одржлив развој 9 од Агендата за одржлив развој за 2030 година вклучува заложба за значително зголемување на пристапот до информатичката и комуникациската технологија и стремење кон обезбедување на универзален и прифатлив пристап до Интернет во најмалку развиените земји до 2020 година (таргет 9.в).

---

⁵³ Поимот „дигитален јаз“ се однесува на јазот меѓу поединци, домаќинства, бизниси и географски области на различни социо-економски нивни во однос на нивните можности за пристап до ИКТ и нивното користење на Интернет за широк спектар на активности (A/HRC/35/9, став 3).

⁵⁴ A/HRC/27/33, став 22.

⁵⁵ Резолуција 38/7 на Советот за човекови права

⁵⁶ Резолуција 73/179 на Генералното собрание

Интернетот сè повеќе ја олеснува слободата на собирање, а потенцијалната важност на интернетот е тоа што тој служи и како олеснувач на физичкото собирање и како место за собирање во рамките на сопственото право. „Онлајн групите ја поедноставуваат логистиката, ја елиминираат потребата за физичко присуство и ги отстрануваат оптоварувањата кои долго време се поврзуваат со физичката оддалеченост и националните граници. Наместо да се биде физички присутен за учество на протест, може да се испрати аватар на виртуелна страница за приклучување на виртуелен протест. Ова средство за учество го отстранува ризикот од телесни повреди или апсење и ги елиминира режиските трошоци за транспорт, храна, вода или сместување.“⁵⁷

НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАКО ОВОЗМОЖУВАЧИ НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО КОНТЕКСТ НА СЛОБОДА НА СОБИРАЊЕ

Дигиталните технологии донесоа извонредни можности за уживање на правата на слобода на мирно собирање и здружување. Со тоа што служат и како алатки преку кои овие права може да се остварат „офлајн“ и како простори каде што поединците можат активно да формираат онлајн собири и здружувања, дигиталните технологии значително ги проширија капацитетите на поединците и групите во рамки на граѓанското општество да се организираат и мобилизираат, со цел да ги унапредат човековите права и да иновираат за општествена промена.

Новите технологии, особено ИКТ, имаат позитивен, трансформативен потенцијал. Овие технологии им овозможуваат на луѓето да го остварат правото на мирно собирање и сродните права преку нивна употреба: во мобилизирање и организирање мирни протести, во формирање мрежи и коалиции и подобро информирање за собирите и причините кои стојат зад нив, со што се поттикнува општествената промена. Новите технологии може да бидат корисни и за зголемување на транспарентноста и отчетноста за прекршувањата и злоупотребите што може да се случат за време на протестите.

Поединците користат ИКТ за организирање собири, бидејќи обезбедуваат релативно лесни и достапни средства за брзо и ефикасно комуницирање, пренесување пораки до голема публика по ниски финансиски трошоци. Во некои случаи, социјалните мрежи се користат за олеснување на координацијата на собирите. Брзината со која информациите патуваат преку новите технологии дава поддршка на договарањето на спонтани демонстрации. Платформите за испраќање пораки и социјално вмрежување кои користат технологија за енкрипција за спречување на следењето ја подобруваат безбедноста на дигиталната комуникација на групите во рамки на граѓанското општество, а истовремено обезбедуваат алатки конкретно приспособени за мрежно организирање на ниво на локални организации (грас-рут).⁵⁸

Со цел да се заштити сигурноста на комуникациите, некои платформи за испраќање пораки ја усвоија употребата на енкрипција од крај до крај. Како други примери се апликациите за паметни телефони кои се развиени да помогнат во преместувањето на протестите во клучните географски области со цел да се максимизира нивното влијание и создавањето на автоматизирани чет-ботови од граѓанското општество со цел да се обезбеди правна помош на демонстрантите кои се соочуваат со апсење.

Интернетот и комуникациските технологии (ИКТ) се појавија како моќни алатки за општествени и политички промени. Тие се од централно значење денес за заштита на различноста и **охрабрување на луѓето и групите кои се во позиција на маргинализација** – како што се лицата со попреченост,

---

⁵⁷ J. Inazu, 'Virtual Assembly,' Cornell Law Review, (2012)

⁵⁸ A/HRC/41/41, став 26.

ЛГБТИК заедниците и јазичните, верските и другите малцинства – да го остварат своето право на слобода на собирање и здружување. Како што физичкиот граѓански простор се намалува ширум светот, така онлајн платформите се восприемаат како нови места каде луѓето можат да се здружуваат, собираат и демонстрираат, онаму каде што тоа веќе не е можно да се направи физички. Дополнително, мобилизацијата онлајн е исто така од централно значење денес за поддршка и зајакнување на офлајн собирањето. Алатките како што се веб-страниците, е-мејл групите, групите на WhatsApp, мејлинг листите и социјалните медиуми и други платформи за испраќање пораки се користат за споделување информации, организирање протести, издавање заеднички изјави и мобилизирање на граѓаните преку географските граници.⁵⁹

ИКТ се ефективни за мобилизација и демократизирање на учеството во јавните работи, вклучително и меѓу **лицата со попреченост** и други лица кои не се во можност да учествуваат во физички собири. За луѓето кои немаат лесно прифатлив пристап до транспорт, кои живеат во оддалечени места или кои имаат долго работно време, ИКТ им овозможува да учествуваат во граѓански простори кои претходно беа недостапни. Луѓето повеќе не мора да патуваат во главниот град да бидат дел од движењето за намалување на данокот на промет или да ја оспорат корупцијата.

Преносот во живо и другите форми на споделување информации онлајн, исто така, отвораат простор за луѓе кои не се во можност да учествуваат во физички демонстрации - на пример, заедниците во дијаспората и лицата со попреченост. Онаму каде што остварувањето на слободата на собирање и здружување офлајн е опасно, особено во авторитарни и недемократски режими, можноста на луѓето да остварат слобода на собирање и здружување онлајн доаѓа како олеснување.

Остварувањето на слободата на собирање и здружување онлајн се спротивставува на посредувањето на информациите од страна на доминантните медиуми и ги заобиколува забраните за ширење на информации. Тоа значително влијае на опсегот на делување: со користење на интернетот, собирањето имаат поголем досег и се поодржливи надвор од границите. Тие заземаат поголем простор и даваат можност да се артикулира несогласување и надвор од собирот.

Во однос на здружувањето, **релативната анонимност** која се олеснува со интернетот, како и неговата прекугранична природа им овозможуваат на луѓето да креираат идентитети и да се здружуваат со други лица на начин кој за нив едноставно не евозможен офлајн. За оние кои се соочуваат со социјална стигма или чиј идентитет е криминализиран – како што се луѓето кои се соочуваат со дискриминација врз основа на нивната сексуална ориентација и родов идентитет, верските или етничките малцинства и политичките дисиденти – интернетот може да биде спас за формирање значајни здружувања.

Технологиите за енкрипција, псевдонимноста и другите безбедносни карактеристики им овозможуваат на поединците кои припаѓаат на малцинските групи да се најдат едни со други и да создадат заедница. Советот за човекови права истакна дека „техничките решенија за обезбедување и заштита на доверливоста на дигиталните комуникации, вклучувајќи мерки за енкрипција и анонимност, може да бидат важни со цел да се обезбеди уживање на човековите права, особено правата на приватност, слободата на изразување и слободата на мирно собирање и здружување.“⁶⁰ Специјалниот известувач тврди дека истото важи и за организацијата и однесувањето на здружувањата. Овие алатки им обезбедуваат на поединците и на чинителите од граѓанското општество сигурен онлајн простор за

---

⁵⁹ Правата на слобода на мирно собирање и здружување во дигиталната ера: Поднесок до специјалниот известувач на Обединетите Нации за правата на слобода на мирно собирање и здружување. ЗПК. јануари 2019 год.

⁶⁰ Видете резолуција 38/7 на Советот за човекови права.

собирање и поврзување со другите членови на нивната група, како и за организирање и координирање на активностите, без непотребно мешање од трети страни и владата.⁶¹

Технологијата, исто така, може да ја зголеми транспарентноста и отчетноста за прекршувањата и злоупотребите кои може да се појават за време на протестите. ИКТ овозможува пренос во живо на собири преку социјалните медиуми и документирање на кршењето на човековите права преку користење на камери на паметни телефони и други уреди за снимање. Ова е особено важно кога медиумите не сакаат или не можат да покриваат одредени протести.⁶²

Државите, исто така, користат ИКТ да го олеснат управувањето со собирањето. На пример, упатствата за демонстрации изработени од страна на општината Амстердам ги советуваат локалните власти да се консултираат со социјалните медиуми пред демонстрациите како помош во проценката на бројот на потенцијални учесници и да ги користат социјалните медиуми да комуницираат со демонстрантите. Други власти користат социјални медиуми да ги координираат напорите и да разменуваат информации со организаторите, особено за време на големи собири.⁶³

МОЖНОСТИ И ПРИМЕРИ

Улогата на социјалните медиуми во мобилизирањето на луѓето да излезат на улица е добро позната. Движењето #BlackLivesMatter за расна еднаквост започна со користење на хаштаг за мобилизирање на заедниците на масовни протести во Соединетите држави и други делови од светот против полициското насилство и системскиот расизам кон луѓето со африканско потекло. Многу младински движења ширум светот се поддржани од социјалните медиуми, како што го покажува #RoadSafetyMovement во Бангладеш, кампањата #FeesMustFall во Јужна Африка и глобалното движење #FridaysForFuture и #ClimateStrikes.

Поединците сега можат да користат онлајн простори со цел да учествуваат во виртуелно поврзано граѓанско општество. Жените активистки, на пример, го користат интернетот за поврзување и размена на стратегии, вклучително и преку границите, и како простор за организирање. Движењето #MeToo е можеби најзабележителниот неодамнешен пример. Во 2017 година, лицата кои преживеале сексуално насилство користеа платформи на социјалните медиуми да споделат лични приказни за сексуално вознемирување и злоупотреба и да повикаат на родова еднаквост на работното место, под хаштагот #MeToo. Во рок од една година, хаштагот наводно бил користен повеќе од 19 милиони пати како од лицата кои преживеале сексуално насилство, така и од поддржувачите на каузата. Иако движењето започна во Соединетите Држави, исто така се приклучија и жените во Франција (#BalanceTonPorc), во арапскиот свет (#AnaKaman), во Индија (#MeTooIndia), во Украина (#IAmNotAfraidToSayIt) и во Мексико (#MeTooMexico).

Преку користењето на социјалните медиуми, платформите за е-петиции и групно финансирање, граѓанските организации успеаја да допрат до нови публики, да шират информации, да привлечат членови и да најдат финансиски средства на начини кои претходно беа невозможни или екстремно скапи. На пример, по земјотресот во Мексико во 2018 година, група граѓани се мобилизираа онлајн преку #Verificado19S28 со цел да обезбедат веродостојни информации и да им помогнат на

---

⁶¹ Видете A/HRC/29/32 и A/HRC/38/35/Add.5.

⁶² A/HRC/44/24

⁶³ A/HRC/44/24

жртвите со потребните ресурси. Во Турција, организации како што е *Oy ve Ötesi* користеа алатки на социјални медиуми со цел да ангажираат над 60.000 волонтери за следење на повеќе од 130.000 гласачки кутии за време на општите избори во ноември 2015 година. **На сличен начин, дигиталните технологии станаа сè поважни за работничките синдикати да ги извршуваат своите основни функции, вклучувајќи организирање протести, одржување контакт со членовите и обезбедување простори за дискусија и одлучување.**⁶⁴

Многу групи во рамки на граѓанското општество ја искористија технологијата да бидат иновативни во решавањето на социјалните проблеми. На пример, проектот „Очевидец“ разви технологии за подобрување на капацитетот на чинителите од граѓанското општество и поединците да ги документираат и евидентираат злоупотребите на човековите права.⁶⁵ Развојот на софтвер со отворен извор и беспалтни општи ресурси (*free commons*) во голема мера е поттикнат од граѓанските организации како што се Фондацијата Мозила и Викимедија. Развиени се платформи како што се Сигнал и Крабграс со цел да се зајакне безбедноста на дигиталните комуникации на групите во рамки на граѓанското општество. Мрежите на заедницата во бегалските населби или во домородните заедници се уште еден пример за иновација на граѓанското општество за решавање на општествените проблеми.

Властите треба да ги сметаат дигиталните технологии „како одлична можност за интеракција со голема и разновидна публика пред и за време на мирните собири, со цел да се сензибилизираат за нивната улога и функции и на крајот да се изгради или зајакне довербата меѓу населението“.⁶⁶ На сличен начин, државите треба да ја препознаат вредноста на технологијата во олеснување на правата на луѓето за јавно учество. Специјалниот известувач ги поздравува **напорите на многу влади за воспоставување онлајн платформи преку кои заинтересираните лица можат да поднесуваат и собираат потписи за петиции за владините политики и законодавните дејствија.**

Овие примери демонстрираат само дел, но сепак значаен опсег на користење на дигиталната технологија за уживање на правата на мирно собирање и здружување, и интеракцијата меѓу офлајн и онлајн сферата. Специјалниот известувач забележува дека правата на слобода на мирно собирање и здружување честопати беспрекорно се остваруваат и онлајн и офлајн. На пример, многу здружувања имаат канцеларии и луѓето се среќаваат лице в лице. Истовремено, тие користат дигитална технологија за извршување на секојдневните активности и како простор за свикување онлајн дискусии и собири. На сличен начин, здружувањата кои примарно се базирани онлајн, исто така, можат да одржуваат дискусии и собири со физичко присуство. Обемот на онлајн и офлајн активности зависи од членството, стратегиите и целите на здружувањето. Едноставно кажано, меѓународното право ги штити правата на слободата на мирно собирање и здружување, без оглед дали се остваруваат со физичко присуство, или преку денешните технологии или преку технологии кои ќе бидат измислени во иднина.⁶⁷

Но, и покрај својот позитивен и трансформативен потенцијал, користењето на ИКТ, исто така, овозможи опасен и полн со омраза говор против одредени расни⁶⁸ и религиозни групи, како и родово базирана дискриминација, напади и насилство, вклучително и насилство врз жени и девојки.⁶⁹ Ова често ги

---

⁶⁴ Jeffrey M. Hirsch, “Worker collective action in the digital age”, *West Virginia Law Review*, vol. 117 (2015), pp. 921–959; и Klaus Schoemann, “Digital technology to support the trade union movement”, *Open Journal of Social Sciences*, vol. 6, No. 1 (2018), pp. 67–82.

⁶⁵ Видете www.eyewitnessproject.org.

⁶⁶ A/HRC/23/39, став 74.

⁶⁷ Douglas Rutzen and Jacob Zenn, “Assembly and association in the digital age”, *International Journal of Not-for-Profit Law*, vol. 13, issue 4 (декември 2011), стр. 67.

⁶⁸ A/HRC/26/49, став 18.

⁶⁹ A/HRC/32/42, став 70.

одразува и може да ги влоши штетните расни и родово базираните стереотипи, дискриминација и насилство офлајн. Онлајн насилството врз одредени расни и верски малцинства и жени и девојки нагло се зголеми во текот на изминатите неколку години и може да резултира со ограничување на учеството на жените на онлајн платформите.⁷⁰

Ова е особено важи за случаите кога собирите се организирани од страна на активисти за граѓански права и расна еднаквост и жени и девојки. Онлајн насилството и злоупотребата врз расните и верските малцинства и жените и девојките доведоа многумина да се самоцензурираат или да ги ограничат своите онлајн интеракции, што ги ограничува во остварувањето на своите права, вклучително и правото на слобода на мирно собирање.⁷¹ Расните и родовите специфичности и опсегот за ИКТ да се користат за заплашување, закана и повреда на жените и девојките, вклучително и офлајн, бара внимателно и подлабоко размислување, како и приспособено дејство на одговор.

ЛИМИТИРАЊА И ОГРАНИЧУВАЊА НА СОБИРАЊЕТО И ЗДРУЖУВАЊЕТО ОНЛАЈН

Правата на слобода на собирање и здружување во дигиталната сфера сè повеќе се предмет на рестриктивни закони и политики. Заканите за слободата на собирање и здружување онлајн доаѓаат како од државни, така и од недржавни чинители, како што се приватниот сектор и други корисници на интернет, и несразмерно влијаат врз политички гласните поединци, оние кои се соочуваат со дискриминација врз основа на нивниот пол, родов идентитет или изразување, како и малцинствата, вклучувајќи ги и оние кои ги држат ставовите на малцинствата меѓу мнозинските заедниците.

Мешањето во пристапот и достапноста и користењето на новите технологии во контекст на мирните протести поставува повеќекратни предизвици за човековите права. Таквото мешање вклучува филтрирање на содржина поврзана со протести, блокирање на веб-страници или одредени платформи кои се користат за мобилизирање на демонстрантите, затворање на корисничките сметки кои им припаѓаат на активисти или организатори или исклучување на Интернет и комуникациските мрежи. Советот за човекови права во неколку наврати изрази загриженост за мерките за спречување или нарушување на пристапот до, или ширењето на информации онлајн, со што се прекршува меѓународното право за човекови права. Советот недвосмислено ги осуди таквите мерки и ги повика сите држави да се воздржат од нивно усвојување и да ги прекинат.⁷²

Во Извештајот⁷³ доставен до СЧП, специјалниот известувач за правата на слобода на мирно собирање и здружување, Клемент Нијалетоси Воул изрази загриженост за разновидните мерки и тактики кои државите ги користат да го контролираат и попречат пристапот и користењето на дигиталните технологија за остварување на правата на слобода на собирање и здружување. Законите кои ја криминализираат онлајн содржината продолжуваат да се множат, што доведува до значителен застрашувачки ефект врз застапувањето и мобилизацијата. Бројни јурисдикции прибегнаа кон затворање на пристапот до комуникациските мрежи и услуги за време на избори и јавни демонстрации и блокирање на веб-страници кои припаѓаат на групи на граѓанско општество, вклучително и организации за човекови права.

---

⁷⁰ A/HRC/35/9, став 35, и A/HRC/38/47, став 25.

⁷¹ НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВО УНАПРЕДУВАЊЕТО И ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО КОНТЕКСТ НА СОБИРИ. ПОДНЕСОК ДО ВИСОКИОТ КОМЕСАР ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ (ОКТОМВРИ 2019)

⁷² Резолуции 32/13, 38/7 и 38/11 на Советот за човекови права.

⁷³ HRC/41/41

Покажувајќи софистицирано разбирање на новите технички алатки, некои држави – и злонамерни трети страни – го зголемија користењето на дигитален надзор и онлајн вознемирување против чинителите од граѓанското општество, бранителите на човекови права, опозициските политички лидери и оние кои планираат да организираат мирни јавни собири. Сето ова значително го намали просторот во кој луѓето можат да ги бранат и промовираат заедничките интереси. Имено, Советот за човекови права изрази загриженост за „растечкиот тренд на дезинформации и несоодветни ограничувања кои ги спречуваат корисниците на Интернет да имаат пристап или да шират информации во клучните политички моменти, со влијание врз способноста за организирање и спроведување собири.“⁷⁴

Некои од најголемите предизвици за слободата на собирање онлајн вклучуваат:

- **Пристап до ИКТ и дигитални јазови:** постојат повеќе дигитални јазови како меѓу, така и во самите земји, при што разликите во значајниот пристап до интернет се одредуваат од голем број фактори, вклучувајќи возраст, попреченост, сексуалност, родови идентитети и изразувања,⁷⁵ социо-економски локации, политички и религиозни верувања, етничко потекло и расни маркери. Поединци и групи во општеството кои најмногу би имале корист од интернетот за остварување на слободата на собирање, како оние кои живеат во руралните области или оние кои се маргинализирани или социјално исклучени поради кој и да било од низата фактори, се исто така и оние кои имаат помала веројатност да имаат значаен пристап до истиот.
- **Исклучувања на интернет:** Исклучувањата на Интернет, дефинирани како „*намерно прекинување на интернетот или електронските комуникации, правејќи ги недостапни или ефективно неупотребливи, за одредена популација или во рамки на локација, често со цел да се изврши контрола врз протокот на информации*“, не се во согласност со меѓународното право за човекови права и несразмерно се меша во слободата на собирање онлајн.⁷⁶
- **Криминализација и апсења:** Криминализацијата на онлајн активностите на поединци и организации претставува растечки тренд во многу земји во светот. Поединци често се обвинети за лошо дефинирани кривични дела најдени во законите за антитероризам, компјутерски криминал и антипротести. Иако државите често се повикуваат на загриженоста за националната безбедност и јавниот поредок кога ги подигнуваат овие обвиненија, во реалноста кривичното гонење премногу често се користи за да се задуши несогласувањето и да се контролира онлајн просторот, што не е легитимна цел на владата и директно ги прекршува членовите 21 и 22 од Пактот. Ниту едно лице не треба да одговара кривично, граѓански или административно поради организирање, застапување или учество во мирен протест⁷⁷ или поради основање или работење на здружување кое има законска цел. Несогласувањето е легитимен дел од остварувањето на правата за мирно собирање и здружување и треба да биде заштитено, и онлајн и офлајн.⁷⁸

---

⁷⁴ Видете резолуција 38/11 на Советот за човекови права.

⁷⁵ ЗПК. (2017). Премостување на родовиот дигитален јаз од перспектива на човекови права: Поднесок на ЗПК до Канцеларијата на високиот комесар за човекови права https://www.apc.org/sites/default/files/APCSubmission_OHCHR_BridgingGenderDigitalDivideHumanRightsPerspective_0.pdf

⁷⁶ Дефиницијата доаѓа од кампањата “Keep It On” за борба против исклучувања на интернет: <https://www.accessnow.org/keepiton/#problem>

⁷⁷ A/HRC/31/66, став 27

⁷⁸ A/HRC/20/27, став 84

- ☞ **Отстранување и блокирање на содржината:** Блокирањето на цели веб-страници на организации за човекови права и политички опозициски партии станува сè почеста појава во многу делови од светот. Генерално, блокирањето на цели веб-страници претставува екстремна, несразмерна мерка која сериозно ја ограничува способноста за спроведување на овие активности и затоа го поткопува остварувањето на слободата на собирање и здружување. Специјалниот известувач смета дека забраната на поединец или здружение да објавува материјал онлајн „само врз основа на тоа дека може да биде со критички став кон владата или политичкиот општествен систем застапуван од страна на владата”⁷⁹ не е во согласност со правата на слобода на мирно собирање, здружување и изразување.
- ☞ **Надзор со користење на дигитални алатки:** Како што истакна Специјалниот известувач во својот извештај,⁸⁰ брзото темпо на технолошки развој го подобрува капацитетот на државите, приватниот сектор и поединците да спроведуваат надзор, следење и собирање податоци, со што може да се прекршат или злоупотребат човековите права. Непотребните и несразмерните мерки за надзор се зголемија низ целиот свет во текот на изминатата деценија. Треба да се напомене дека и масовното и целното следење може да ја попречат слободата на собирање онлајн, особено бидејќи бранителите на човекови права (БЧП) и активистите се несразмерно погодени од целниот надзор.
- ☞ **Владино хакирање:** Во обид да добијат податоци, агенциите за спроведување на законот и разузнавање учествуваат во напади врз безбедноста на мрежите и уредите. Понекогаш овие напади се конкретно насочени кон здруженија и НВО. Нападите може да бидат во форма на малициозен софтвер спонзориран од државата, кој распоредува малициозен код кој ги инфицира компјутерите; складирање или искористување на слабости, што ја прави јавноста ранлива на кражба и искористување на нивните податоци; и малициозно хакирање, при што агентите активно навлегуваат во компјутерите од далечина и може да пристапуваат, копираат, бришат или дури и да создаваат податоци со цел да одговараат на нивните потреби.⁸¹ Неодамнешната резолуција на ГС на ОН за правото на приватност во дигиталната ера⁸² ги повикува државите „да се воздржат од примена на незаконски или произволни техники на надзор, како хакирање“.
- ☞ **Пробивање на енкрипција:** Алатките за безбедни дигитални комуникации како што се енкрипција и слични технологии се од суштинско значење за остварување на правата на слобода на здружување и мирно собирање. Голем број влади во последниве години се заканија дека ќе ги регулираат со закон „задните врати“ за енкрипција, што ќе им овозможи пристап до приватните комуникации кога сметаат дека имаат оправдување да го сторат тоа. Задните врати ги изложуваат сите комуникации што минуваат преку нив на потенцијално компромитирање од страна на злонамерни чинители, вклучувајќи криминалци, демнаци и терористи.
- ☞ **Родово насилство на интернет, тролање и вознемирување:** Иако ИКТ се користат нашироко за организирање масовни собири и мобилизација, тие исто така се покажаа како медиум преку кој

⁷⁹ A/66/290, став 39.

⁸⁰ <https://undocs.org/A/72/135>

⁸¹ <https://www.eff.org/issues/government-hacking-digital-security>

⁸² 84/RES/73/179

контра-собириите и троловите се впуштаат во сајбер малтретирање, тролање, киднапирање на хаштагови, вознемирување, заплашување, доксирање и говор на омраза, кои имаат влијание да го попречат легитимното остварување на собирот. На сличен начин, лицата кои учествуваат на онлајн собириите, особено оние кои допираат прашања поврзани со религијата или политиката, често се подложени на говор на омраза кој се забележува дека е оркестриран на координиран начин.⁸³ Честопати, таквото вознемирување има сериозни офлајн последици, како што беше случајот со Сабин Махмуд, која беше застрелана од вооружени лица поради нејзиниот онлајн активизам.⁸⁴

➡ **Податочно интензивни системи** Паметни градови, биометриски идентитети и други податочно интензивни системи се распоредени низ светот. Во контекст на собириите, вклучително и мирните протести, користењето на овие системи отвора прашања околу прашањата за согласност за собирање, обработка и користење на податоци, и особено, како податоците може да се користат за ограничување на здружувања и собири, особено за луѓе кои се во положба на ранливост и маргинализација. Биометриски системите за утврдување идентитет, како што се софтверот за препознавање лице⁸⁵ и мрежната триангулација, може да се користат за контрола над луѓето на јавни простори. Овие технологии кои се користат без доволно проверки, исто така, овозможуваат да се идентификуваат демонстрантите и да се откријат информации за здружувањата на луѓе со што се ставаат во ризик нивниот идентитет и безбедност. Во неодамнешните демонстрации во Хонг Конг, беше покрената загриженост во врска со собирањето и преносот на биометриски податоци на жителите кои учествуваа во протестите од страна на властите.⁸⁶

---

⁸³ Venkiteswaran, G. (2017). Op. cit.

⁸⁴ Hashim, A. (2015, 25 April). Pakistani rights activist Sabeen Mahmud shot dead. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2015/04/pakistani-rights-activist-sabeen-mahmud-killed-150424210251526.html>

⁸⁵ Оваа технологија е забранета, на пример, во Сан Франциско.

Видете: <https://www.nytimes.com/2019/05/14/us/facial-recognition-ban-san-francisco.html>

⁸⁶ Kuo, L. (2019, June 14). Hong Kong's digital battle: tech that helped protesters now used against them. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/14/hong-kongs-digital-battle-technology-that-helped-protesters-now-used-against-them>

Слободата на мирно собирање е загарантирана со Уставот на Северна Македонија: „Граѓаните имаат право да се собираат мирно и да изразуваат јавен протест без претходна најава и посебно одобрување. Остварувањето на ова право може да биде ограничено само за време на воени и вонредни состојби.“ Уставните одредби, сепак, не можат да предвидат конкретни детали или процедури. Следствено, Законот за јавни собири ги регулира јавните собири, покрај дадените уставни гаранции. Дополнителни закони кои покриваат дел од прашањата поврзани со правото на собирање во Северна Македонија се: Кривичниот законик, Законот за работни односи, Законот за полиција, Законот за прекршоци против јавниот ред и Законот за одбрана.

Во Република Северна Македонија, следењето на комуникациите и задржувањето на таканаречените метаподатоци⁸⁷ е регулирано со Законот за следење на комуникациите, Законот за кривична постапка и Законот за електронски комуникации. Одредбата за следење на комуникациите претходно беше дел од одредбите во Законот за електронски комуникации. Но, во 2018 година беше донесен посебен закон - Закон за следење на комуникациите.⁸⁸ Следењето на комуникациите значи тајно дознавање на содржината на која и да е комуникација и истовремено создавање технички запис за содржината на комуникацијата, со можност да се репродуцира. Оттука, тоа значи следење на комуникациите на социјалните мрежи преку веќе постоечките платформи (Viber, Facebook, WhatsApp, Skype), но не го опфаќа увидот во мета податоците од спроведеното следење на комуникациите.

Согласно Законот за кривичната постапка, посебните истражни мерки (ПИМ) се изрекуваат од страна на надлежниот јавен обвинител во случаите кога е веројатно да се обезбедат податоци и докази потребни за успешно водење на кривичната постапка, кои во спротивно не можат да се соберат. Една од законски наведените 12 посебни истражни мерки е увид во остварени телефонски и други електронски комуникации што се врши преку Интернет, со помош на специјални форензички компјутерски програми (далечински форензички софтвер). На овој начин може да се проверат сите телефонски разговори кои се водат преку Интернет, како и сите форми на електронски комуникации (комуникација преку електронска пошта, разговор на Фејсбук и сл.) За издавање налог за спроведување на оваа посебна истражна мерка, јавниот обвинител може да поднесе барање до операторите за јавни комуникации кои се должни да го процесуираат барањето.

Понатамошно, според Законот за електронски комуникации, операторите се должни да ги чуваат податоците за електронските комуникации, кои тие ги креирале или управувале со нив при обезбедувањето на јавни електронски, комуникациски мрежи и/или услуги со цел да се овозможи кривична постапка или заради заштита на интересите на безбедноста и одбраната на Република Северна Македонија. Од операторите се бара да ги задржат следниве типови податоци:

- ➡ Податоците кои се потребни за следење и идентификување на изворот на комуникацијата;
- ➡ Податоците кои се потребни да се идентификува дестинацијата на комуникацијата;
- ➡ Податоците кои се потребни да се идентификува датумот, времето и времетраењето на комуникацијата;
- ➡ Податоците кои се потребни да се идентификува типот на комуникација;

⁸⁷ Метаподаток значи податок кој операторот го задржува согласно Законот за електронски комуникации

⁸⁸ Закон за следење на комуникациите, Службен весник бр.71/2018 од 19.04.2018

- ➡ Податоците кои се потребни да се идентификува комуникациската опрема на корисникот или онаа што се смета за негова;
- ➡ Податоците кои се потребни да се идентификува локацијата на мобилната комуникациска опрема;

Операторите исто така складираат податоци поврзани со неуспешни обиди за повик. Операторот нема обврска да задржува податоци за повици кои не се воспоставени. Операторите не смеат да задржуваат податоци што ја откриваат содржината на комуникацијата. Операторите се должни да ги чуваат податоците во период од 12 месеци од датумот на комуникацијата. Операторите се должни да ги чуваат податоците за моменталната географска, физичка или логичка локација на терминалната опрема на своите претплатници, односно корисници без разлика на нивната комуникациска активност. Операторите ги задржуваат овие податоци во последните 72 часа. Операторите се должни да ги чуваат податоците за електронските комуникации, кои тие ги креирале или обработиле при обезбедувањето на јавни електронски комуникациски мрежи и/или услуги да овозможи достапност на овие податоци со цел да се спречат или откријат кривични дела, да се води кривична постапка или заради заштита на интересите на безбедноста и одбраната на Република Северна Македонија.⁸⁹

Доколку операторите навреме не ги достават бараните податоци, јавниот обвинител може да побара парична казна од судот. За разлика од посебните истражни мерки, оваа овластување на јавниот обвинител најчесто се користи во практиката на идентификување или откривање на сторители на кривични дела кражба, поточно кражба на мобилни телефони. Со ваквото складирање и доставување податоци од страна на операторите, иако може да не навлегува во содржината на разговорите на претплатникот, односно корисникот на мобилниот уред, самото тоа што се дознава со кого комуницирал корисникот е инвазија на приватноста.⁹⁰

Законот за кривична постапка предвидува посебни услови кои треба да се исполнат со цел да може да се изрекуваат посебни истражни мерки, а како такви се наведени кривичните дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку 4 години и кривичните дела кои се подготвуваат, во тек е нивното извршување или се извршени од организирана група, банда или друго злосторничко здружение. Но и покрај наведените услови, законодавецот предвидел повеќе кривични дела кои не ги исполнуваат горенаведените услови но за кои може да се изречат посебни истражни мерки. Дополнително, имајќи го предвид предметот на заштита, се пропишува посебна категорија на кривични дела - Злосторства против државата и злосторства против човештвото и меѓународното право.⁹¹

Во контекст на јавните собири, најчести кривични дела се учество во толпа што ќе спречи службено лице во вршење службено дејствие и учество во толпа што ќе изврши кривично дело. Првото кривично дело предвидува затворска казна од 1 до 5 години за водачот на толпата, додека водачот толпа за второто кривично дело добива затворска казна од 1 до 10 години.⁹² Имајќи ги предвид формалните услови за овие кривични дела, треба да се предвидат и изречат ПИМ мерки, но од друга страна тие не се предвидени во списокот на кривични дела за кои може да се изрече ПИМ. Во овој поглед, од особено

⁸⁹ Закон за електронски комуникации

⁹⁰ Закон за кривична постапка

⁹¹ Исто

⁹² Исто

значење се Препораките на Советот на Европа кои бараат употреба на посебни истражни мерки само кога станува збор за тешки кривични дела кои вклучуваат дела на тероризам, но не како во нашиот случај во одредени дополнителни кривични дела за кои се работи за предвидена е казна помала од четири години и која не е извршена групно.⁹³ Кривичниот законик на Република Северна Македонија содржи неколку кривични дела, односно три кривични дела поврзани со организирање и одржување на јавни собири. Станува збор за злосторства против основните човекови права и слободи и злосторства против јавниот поредок. Кривичното дело Спречување или смеќавање јавен собир предвидено во член 155 од Кривичниот законик, е кривично дело сторено од лице кое со сила, сериозна закана, измама или на друг начин ќе спречува или ќе смеќава свикување и одржување мирен јавен собир, потпаѓа под кривичното дело човекови права и слободи или одржувањето мирен јавен собир, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година. Доколку ова дело го стори службено лице со злоупотреба на службената положба или овластување, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.⁹⁴

Во 2014 година, на социјалната мрежа Фејсбук, се креираше платформа наречена Ајде!, чија основна цел беше да ја врати моќта за носење политички одлуки во рацете на граѓаните на Република Македонија. По формирањето на платформата и обезбедувањето поголем број поддржувачи и следбеници, платформата за граѓанска политика „АЈДЕ“ на 14.03.2014 година со писмен допис се обрати до Министерството за внатрешни работи и најави организирање на мирен и ненасилен протестен и протестен марш за кој е доставена карта на движење. Во горенаведениот акт беше наведено дека протестот ќе започне на 15.03.2016 година во 18.00 часот пред зградата на Владата на Република Македонија, оттаму групата граѓани ќе се упати кон Собранието на Република Македонија од каде групата би се упатила кон зградата на Уставниот суд. Групата таму би останала до следниот ден, односно до објавување на одлуката на Уставниот суд. Мапата за движење е доставена како прилог кон известувањето. Организаторот очекуваше присуство на околу 1000 граѓани и вете дека ќе обезбеди служба за обезбедување од најмалку педесет чувари. По дознавањето на намерата за организирање мирни и ненасилни протести пред Уставниот суд на Република Македонија од страна на Платформата за граѓанска политика „АЈДЕ“, првопријавениот С.Ј. и второпријавениот А.Т. на 14.03.2016 година во вечерните часови одржаа прес-конференција на која пред претставници на медиумите најавија организирање протест пред платото на Уставниот суд на Република Македонија со цел заштита на функционирањето на Уставниот суд на Република Македонија. На 15.03.2016 година, второпријавениот А.Т. со намера да го спречи ненасилниот јавен собир-протест, со писмен допис до МВР најави дека на 15.03.2016 година во 18.00 часот ќе организира мирен собир на платото пред Уставниот суд на Република Македонија без наведувајќи во писменото писмо зошто се организира собирот. На 15 март изутрината по наредба на првопријавениот С.Ј. а второпријавениот А.Т започна собирот на граѓани пред платото на Уставниот суд и поставување бина и тенди кои го зафатија просторот каде што требаше да се одржи претходно најавениот собир на „Ајде“. Кривичната пријава се однесува на С.Ј. и А.Т. кои организираа собир на граѓани пред платото на Уставниот суд со цел да го спречат претходно најавениот мирен протест на платформата за граѓанска политика „АЈДЕ“ со што сторија кривично дело „Спречување или смеќавање јавен собир“ казниво по член 155 од Кривичниот законик на Република Македонија.

⁹³ Rec_2005_10 (coe.int)

⁹⁴ Член 155 – Кривичен законик на Република Северна Македонија

Останатите две кривични дела, кои спаѓаат во кривичните дела против јавниот ред, се Учество во толпа што ќе спречи службено лице во вршење службено дејствие предвидено во член 384 од Кривичниот законик и Учество во толпа кривично дело предвидено во член 385 од Кривичниот законик. Кривичното дело Учество во толпа што ќе спречи службено лице во вршење службено дејствие предвидено во член 384 од Кривичниот законик го врши лице кое учествува во толпа и во заедничко дејствување ќе спречи или ќе се обиде да спречи службено лице да изврши службено дејствие или ќе го присили на службено дејствие, ќе се казни со затвор од три месеци до три години. Водачот на толпата ќе се казни со затвор од една до пет години.

Кривичното дело предвидено во член 385 од Кривичниот законик - Учество во толпа што ќе изврши кривично дело, што ќе го стори лице кое учествува во толпа што со заедничко дејствување ќе врши насилство врз луѓе или ќе оштети или ќе уништи имот од поголема вредност, ќе се казни со парична казна или затвор до три години. Ако при дејството на толпата некое лице е лишено од живот или тешко телесно повредено или настапила штета од големи размери, учесникот во толпата за самото учество, ќе се казни со затвор од три месеци до пет години. Водачот на толпата ќе се казни со затвор од една до десет години.⁹⁵

Од друга страна, за одржување на јавни собири со физичко присуство, Законот за полиција предвидува механизми со кои полициските службеници имаат овластување да вршат видео надзор на јавни места, што подразбира аудио и видео снимање на јавни места со цел да се спречат кривични дела или прекршоци. Кога постои опасност по животот, здравјето или имотот на луѓето за време на јавните собири, полицискиот службеник е овластен да го снима или фотографира јавниот собир.⁹⁶

Намерата за вршење видео надзор на јавни места и собири, пред да започне активноста, може јавно да ја соопшти полицијата.⁹⁷ Снимениот материјал се чува во полиција шест месеци, по што материјалот се уништува, освен материјалот што е доказ во кривична или прекршочна постапка, по кој се постапува согласно законот. Од друга страна, во однос на подзаконските акти поврзани со оваа проблематика, донесен е само Правилник за типовите технички средства кои ќе се употребуваат за аудио и видео снимање од страна на полицијата. Во донесениот правилник недостасуваат неколку одредби за подетално уредување за начинот на спроведување на видео снимањето на јавните собири.⁹⁸

Следствено, се констатира дека полицијата нема обврска да најавува дека ќе врши видео надзор на јавните собири. Оваа одлука е донесена како слобода на проценка на полицискиот службеник дали да ги информира учесниците за вршење видео надзор на јавниот собир или не.

---

⁹⁵ Кривичен законик (Службен весник на Република Македонија бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015, 226/2015, 97/2017 и 248/2018).

⁹⁶ Закон за полиција („Службен весник на Република Македонија“ бр. 114/2006, 6/2009, 145/2012, 41/2014, 33/2015, 31/2016, 106/2016, 120/2016, 21/2018 и 64 / 2018). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија бр. 211/2006 од 05.11.2008, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 148/2008. Закон за внатрешни работи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 92/2009).

⁹⁷ <https://mvr.gov.mk/Upload/Documents/PRAVILNIK%20ZA%20AUDIO%20I%20VIDEO.pdf>

⁹⁸ Правилник за типовите техничка средства кои ќе се употребуваат за аудио и видео снимање од страна на полицијата, Службен весник бр.28 од 07.03.2017 , <https://mvr.gov.mk/Upload/Documents/PRAVILNIK%20ZA%20AUDIO%20I%20VIDEO.pdf>

Во текот на 2016 година се одржаа протести под името „Шарена револуција“. На овој протест, активистите го изразија своето незадоволство со фрлање боја на објектите на државните институции против чии политики и одлуки беа насочени барањата на учесниците на протестите. За време на овие протести, полицијата ги повикуваше учесниците на протестите во полициски станици, врз основа на нивно препознавање од видео снимки со образложение дека извршиле повеќе кривични дела и без да им поднесат соодветни кривични пријави. Министерството за внатрешни работи соопшти дека со помош на овие видео записи ќе се идентификуваат лицата кои учествувале во протестите и кои ги оштетиле горенаведените објекти.

На протестот на Шарената револуција, граѓаните забележале лице кое го снимило и протестот и учесниците, но без никаква идентификација и претходна најава. Истото лице ги снимал присутните новинари. Учесниците на протестот побараа лицето да се легитимира и да открие за кого снима, кој изјавил дека снима за приватни цели и потоа ќе ги предаде снимките на странски медиуми. Подоцна Министерството за внатрешни работи потврди дека лицето кое го снимило овој протест и присутните учесници и новинари е полицаец, припадник на Единицата за брзо распоредување и дека ќе се преземат мерки со цел да се открие по чија наредба го снимал протестот.

Од друга страна, кога станува збор за новите технологии, нашето кривично право предвидува низа кривични дела кои можат да се извршат преку компјутерски систем. Во насока на правото на јавни собири преку употреба на нови технологии, од особена важност е да се нагласи инкриминација на штета и неовластено влегување во компјутерски систем, правење и увоз на вируси како и ширење расистички и ксенофобичен материјал преку компјутерски систем. Станува збор за незаконски дејствија и истите се предвидени како кривични дела во Кривичниот законик на РСМ.

Кривичното дело на оштетување и неовластен пристап до компјутерски систем, како и создавање и внесување вируси може да го ограничи поединецот да биде во можност да го користи својот уред додека ја одржува приватноста. Со делото оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем се криминализираат дејствијата кога се бришат, менуваат, прикриваат или на друг начин се прават неупотребливи компјутерски податоци, програма или уред за одржување на информациски систем или се отежнува користењето на компјутерскиот систем, се навлегува неовластено во странски компјутер заради искористување на неговите податоци, се следи преносот на нејавни компјутерски податоци до, од и во одреден компјутерски систем, вклучувајќи ги и електромагнетните емисии од компјутерски систем кој поддржува такви компјутерски податоци.

Преку користење на интернет алатки, секој поединец може слободно да го изрази своето мислење, како и да ужива во својата слобода на јавно изразување на мислата. Но, слободата на говорот не е неограничена. Кривичниот законик предвидува кривично дело - Ширење расистички и ксенофобичен материјал преку компјутерски систем. Во нашата земја, најголем број случаи на говор на омраза се поради етничка припадност, политичка припадност, сексуална ориентација и родов идентитет, поради пол и род итн. Кога се одржуваат здружувања и јавни собири преку Интернет на која било социјална мрежа, не смее да се практикува ширење на расистички и ксенофобичен материјал, иако се тврди дека

е повредено правото на јавно изразување мислење на јавни собири или евентуално правото на здружување користејќи интернет технологии.

Зборувајќи за веќе предвидените кривични дела во Кривичниот законик, од особена важност е да се напомене дека на крајот на јули 2021 година до Собранието беше поднесен предлог за измени на Кривичниот законик. Во предложените законски измени се предлага да се воведат две нови кривични дела, едното кривично дело е Демнење, а другото кривично дело е Сексуално вознемирување. И во двете предложени кривични дела се предвидени незаконски дејствија извршени преку Интернет и/или други средства за електронска комуникација со кои противзаконски дејствија би се исполнила суштината на кривичното дело. Главната цел на предложените законски измени е усогласување на Кривичниот законик со ратификуваната Истанбулска конвенција, за која Владата во 2018 година го усвои петгодишниот Национален акциски план за спроведување на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство. (2018-2023).

Во Република Северна Македонија најчесто се организираат и пријавуваат мирни собири со користење на социјалните мрежи како платформи преку кои граѓаните на најбрз можен начин би се информирале за намерата и организирањето на мирен собир. Дополнително, информациите за одржувањето на јавните собири може да се пренесат и преку медиумите - веб-порталите преку соопштение за повикување на граѓаните да учествуваат на мирен собир што ќе се одржи со физичко присуство.

Во време кога интернетот станува алатка за пренос на информации и преку кој се организираат мирни собири и поединци за остварување на одредено право за кое се засегнати, на пример владина одлука, сè уште постои мислење во јавноста дека спроведување на мирен протест со физичко присуство ќе придонесе за видливост на активистите и нивно здружување на јавен простор, ќе има поголемо влијание и ќе допре до носителите на одлуки во државата, односно до Владата.

Од друга страна, има поединци кои сè уште сакаат да учествуваат во поддршка на граѓанскиот активизам со цел да влијаат на одредена политика или одлука донесена од Владата, но се плашат да протестираат со физичко присуство поради страв од репресија и притисок што може да влијае на нивната моментална положба, како што е притисокот од директорите на училиштата⁹⁹ или нивните претпоставени на нивното работно место¹⁰⁰ Овие лица ги користат социјалните мрежи и се приклучуваат на формираните групи на социјалните мрежи за граѓански активизам, со цел да можат со своето учество и влијание да придонесат кон целта за која се обединети со други активисти и споделуваат заеднички ставови и интереси.

Со цел да се избегнат сите овие репресии за одржување протести и учество на граѓаните на протести, да се избегне нивно етикетање како и да се избегнат последици за нивното учество на протести, организирањето и спроведувањето на јавни собири преку социјалните мрежи доведува до зголемување на бројот на учесници без страв од репресија. Зголемувањето на користењето на интернет алатките беше евидентно со прогласувањето на пандемијата Ковид-19 ширум светот.

Прогласувањето на пандемијата Ковид-19 го зголеми учеството на сите поединци на социјалните мрежи. Самиот полициски час, ограничувањето на движењето на граѓаните, како и донесената уредба за забрана на одржување на јавни собири ги натера граѓаните да користат интернет да се обединат и соберат со цел да остварат право, односно да влијаат врз одлуките што ги носи Владата од која се лично засегнати како поединци.

---

⁹⁹ <https://a1on.mk/macedonia/video-za-posledicite-ne-vi-garantiram-direktorkata-na-nikola-karev-predupreduva-no-veli-deka-go-poddrzhuva-protestot-na-uchenicite/>

¹⁰⁰ <https://sonk.org.mk/%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B5%D0%BC%D0%B0-%D0%B4%D0%B0-%D0%BD%D0%B5-%D1%81/>

Во Република Северна Македонија, постојат четири начини на кои граѓаните го користат интернетот за собирање со цел да ги споделат своите интереси, мислења и проблеми.

- Креирање групи на платформата за социјални медиуми Фејсбук
- Користење хаштагови на платформи за социјални медиуми како што се Фејсбук или Твитер
- Креирање настани на платформата за социјални медиуми Фејсбук.
- Креирање онлајн петиции

КРЕИРАЊЕ ГРУПИ НА ПЛАТФОРМАТА ЗА СОЦИЈАЛНИ МЕДИУМИ ФЕЈСБУК

Најкористена платформа за социјално собирање за креирање групи за истомисленици со цел да се направи разлика и да се влијае врз одлуките што ги носи Владата на Република Северна Македонија е платформата за социјални медиуми Фејсбук. Фејсбук групите се креираат како групи во кои има лица чии интереси и права се засегнати со носењето одлуки од страна на Владата на Република Северна Македонија. Граѓанската иницијатива наречена „Учебници и настава мора да има“¹⁰¹ креира група за здружување на луѓето кои се против донесувањето на новиот Закон за учебници за основно и средно образование, кој, меѓу другото, предвидува и дигитализација на учебниците. Оваа граѓанска иницијатива на платформата за социјални медиуми Фејсбук е креирана на 22 април 2021 година и до денес има над 80.000.000 членови.¹⁰² Главната цел за креирање на оваа група е да се обединат луѓето кои имаат исто мислење по одлуката на Владата за дигитализирање на учебниците и да се изврши притисок врз Владата да ја поништи одлуката. По креирањето на оваа почетна група, на територијата на целата држава се креираа поединечни групи, односно секој град креираше своја група по ова прашање, како во Неготино¹⁰³, Струмица¹⁰⁴, Кавадарци¹⁰⁵, Тетово¹⁰⁶, Гостивар¹⁰⁷, Велес¹⁰⁸ итн. Резултатот од креирањето групи на платформата за социјални медиуми Фејсбук, беше организирање и учество на мирен протест со физичко присуство пред седиштето на општината, додека во Скопје пред Министерството за образование и наука.¹⁰⁹

КОРИСТЕЊЕ ХАШТАГОВИ НА ПЛАТФОРМИ ЗА СОЦИЈАЛНИ МЕДИУМИ КАКО ШТО СЕ ФЕЈСБУК ИЛИ ТВИТЕР

Покрај креирањето групи на социјалните мрежи за собирање активисти со исти ставови за одредено прашање кое ги засега, особено е важно користењето на хаштагови, а тоа е најраспространето на социјалните мрежи Фејсбук и Твитер. Случаите кои прераснаа во големи активистички движења преку користење хаштагови е на пример користењето на хаштагот #ПравдаЗаТамара¹¹⁰, преку кој граѓаните

---

¹⁰¹ Граѓанската иницијатива „Учебници и настава мора да има“ има осум барања: хартиените учебници да останат во употреба за сите одделенија во основно и средно образование, да се исклучи родово сензитивното образование за учениците од основните училишта, етиката на религиите да остане избран предмет, да не се спојуваат два или повеќе предмети во еден, да се аргументира намалувањето на фондот на часови по одредени предмети, да се создадат соодветни услови за вклучување на децата со попреченост, да се создадат наставни протоколи со физичко присуство во услови на пандемија и нивно задолжително присуство на претставници од граѓанскиот сектор во работната група за измени на Законот.

¹⁰² <https://www.facebook.com/groups/479418786591247/>

¹⁰³ <https://www.facebook.com/groups/152054080269249>

¹⁰⁴ <https://www.facebook.com/groups/220821569545183/>

¹⁰⁵ <https://www.facebook.com/groups/496113925144369>

¹⁰⁶ <https://www.facebook.com/groups/877580769509832/>

¹⁰⁷ <https://www.facebook.com/Gostivar-Protesta-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8-Protesto-106879538259640/>

¹⁰⁸ <https://www.facebook.com/%D0%A1%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%93%D0%BB%D0%B0%D1%81-%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81-105214011723136/>

¹⁰⁹ <https://www.mkd.mk/makedonija/obrazovanie-i-zdravstvo/inicijativata-uchebnici-i-nastava-mora-da-ima-zakazha-protesti>

¹¹⁰ <https://www.facebook.com/hashtag/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B0>

побараа одговорност од надлежните институции поради смртта на малата Тамара која двапати беше одбиена за операција во странство од страна на Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија. Во 2018 година, на платформата Твитер, граѓанскиот активизам почна да го користи хаштагот #Бојкотирам¹¹¹ како неполитичко и автентично граѓанско движење кое се однесуваше на незадоволството од Договорот од Преспа и поради високиот степен на корупција во Владата. Граѓанското движење започна со само пет активисти и за кратко време веќе регистрираше бројка од над 600 активисти кои секојдневно го користеа хаштагот #Бојкотирам. Истото граѓанско движење започна и на платформата Фејсбук, која во моментот има околу 5.964 следбеници.¹¹²

КРЕИРАЊЕ НАСТАНИ НА ПЛАТФОРМАТА ЗА СОЦИЈАЛНИ МЕДИУМИ ФЕЈСБУК

Во 2021 година, настанот на Фејсбук е создаден поради одлуката на Владата со која се забранува присуство на невакцинирани лица во угостителските објекти каде има повеќе од 30 лица, за каков било настан (прослава, концерт, семинар, обука, работилница, конференција, културни или спортски настани). Со оваа одлука потребно е да се покаже потврда за имунизација, барем со првата доза од вакцината. Оваа одлука е најавено да стапи во сила од 16.08.2021 година. По одлуката на Владата на Република Северна Македонија, на социјалната мрежа Фејсбук беше креиран настан наречен „Стоп за лишувањето од слобода“ со кој се повика на мирен протест против претходно донесената одлука на Владата со која невакцинираните лица се лишени од можноста да бидат присутни на организирани настани, прослави, семинари итн. За ова граѓанско движење баа креирани Фејсбук група и Фејсбук настан.¹¹³

Дополнително, во 2021 година на социјалната мрежа Фејсбук беше креиран настан за повикување на присуство на веќе закажан протестен марш, за поддршка на сите жртви на формираната криминална група „Јавна соба“ на Телеграм, преку кој во текот на маршот беа упатени неколку барања до надлежните институции во земјава.¹¹⁴ За ова граѓанско движење, преку настанот на Фејсбук и со користење хаштагови како #Несте сами и #јавнасобаекривичнодело, луѓето излегоа на улиците да маршираат за правата на жртвите и да бараат правда за сите поединци кои биле дел од оваа група на мрежата Телеграм. Во оваа група креирана на Телеграм, учесниците споделувале експлицитни и компромитирачки фотографии од девојки и жени, видео записи со компромитирачка содржина, адреси, телефонски броеви и профили на девојки од Македонија. Таа имала над 6.200 членови и биле споделени околу 10.000 фотографии и видео записи.¹¹⁵

КРЕИРАЊЕ ОНЛАЈН ПЕТИЦИИ

Согласно Законот за локална самоуправа, граѓаните можат да учествуваат во одлучувањето за прашања од локално значење преку граѓанска иницијатива, собир на граѓани и референдум. Само преку законски утврдените правила за нивно спроведување, граѓаните би можеле правно да влијаат на одлуките донесени на локално ниво, а кои се одразуваат на нивното секојдневно живеење. Онлајн петициите не се предвидени како механизам со кој граѓаните би можеле да влијаат на одредена одлука

---

¹¹¹ <https://twitter.com/bojkotiram>

¹¹² <https://www.facebook.com/dvizeniebojkotiram0>

¹¹³ <https://www.facebook.com/events/213350900605040/?ref=newsfeed>

¹¹⁴ Јавното обвинителство веднаш и темелно да го расчисти случајот „Јавна соба“, кој е кривично дело во кое голем број жени се жртви родобо засновано насилство; Соодветни казни за администраторите на групите како и за сите членови кои праќале и сè уште праќаат фотографии и пишуваат лични информации за девојките и жените; Сексуалното вознемирување преку Интернет треба посебно да се регулира во Кривичниот законик; Соодветна грижа за жртвите од страна на надлежните институции.

¹¹⁵ <https://www.dw.com/mk/%D1%98%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BC%D1%80%D0%B0%D1%87%D0%BD%D0%B8-%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%BD%D0%B8/a-56363266>

која ги засега, но сепак моралната тежина која ја даваат онлајн петициите, како и ставот на жителите на одредени локални заедници може да влијае на одлуката и крајната цел би била да се повлече решението кое ги засега правата и интересите на жителите на одредена област.

Онлајн петициите се алатка за брзо делување на голем број граѓани кои се засегнати од одредено прашање или одлука донесена на локално ниво од страна на локалната самоуправа. Онлајн петициите не ги обврзуваат властите, но не смеат да бидат одбиени или занемарени само затоа што не се предвидени со закон. Во време кога интернетот и социјалните мрежи се дел од секојдневието на секој поединец, кога поединецот е информиран преку Интернет и социјалните мрежи за најважните настани во неговата близина, онлајн петициите треба да се земат предвид од страна на јавните власти. Граѓаните со петициите би ги информирале властите за своите мислења за одредени прашања кои вообичаено треба да се почитуваат со оглед на фактот дека носителите на јавни овластувања како и претставниците во Собранието и Владата ги избира народот.

Во нашата земја, онлајн петициите се многу важен и најкористен механизам преку кој населението може да ја убеди Владата да промени или модифицира одредени закони или одлуки. Со онлајн петиции, можете да се поврзете со други луѓе без географски ограничувања. За време на вонредната состојба, во 2020 година, забележано е зголемено користење на интернет платформите за креирање онлајн петиции од граѓаните на нашата земја.

Во текот на 2020 година беа објавени неколку петиции преку кои граѓаните кои користат Интернет, можеа да потпишат петиција со која ќе придонесат за важни прашања од секојдневниот живот на луѓето, како што се: Петиција до Министерството за образование и наука за укинување на државната матура во 2020 година, петиција за враќање на Законот против пушење во затворени простории¹¹⁶, петиција за спас на Преспанското Езеро.¹¹⁷ Во текот на 2021 година, беше креирана онлајн петиција со барање да се запре урбаното дивеење и изградба на објект во близина на хотелот Холидеј Ин¹¹⁸, онлајн петиција за учебници и часови со физичко присуство¹¹⁹ и онлајн петиција за затворање на Зоолошката градина во Битола, која петиција беше успешна, постигнат е број на потребни потписници и истиот беше доставен до Советот на општината.¹²⁰

Иако онлајн петициите немаат директно влијание врз прашањата за кои се потпишуваат, сепак најголема придобивка е што самите онлајн петиции ја зголемуваат свесноста за проблемот, односно конкретното правно прашање кое засега голем број граѓани во една земја. Оттука, со зголемувањето на

¹¹⁶ https://www.change.org/p/ngo-%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BF-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%83%D1%88%D0%B5%D1%9A%D0%B5-%D0%B2%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80?recruiter=798051703&utm_source=share_petition&utm_medium=copylink&utm_campaign=share_petition

¹¹⁷ https://www.change.org/p/%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D0%B0%D1%81-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE-%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BE?utm_source=share_petition&utm_medium=custom_url&recruited_by_id=c5f11f00-fe8e-11ea-9102-99fbf7b25b6c

¹¹⁸ https://www.change.org/p/%D0%BE%D0%BF%D1%88%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80-%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-%D0%B8%D0%B7%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B1%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B5%D1%85%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BC-%D0%BE%D0%B1%D1%98%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%BE%D1%82-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4-%D1%85%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BB-%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D1%98-%D0%B8%D0%BD?recruiter=656178911&utm_source=share_petition&utm_medium=facebook&utm_campaign=psf_combo_share_abi&utm_term=psf_combo_share_abi&recruited_by_id=2b10a1b0-cb19-11e6-a030-61777a4b2b2f&utm_content=mit-28294873-10%3Av2

¹¹⁹ <https://www.change.org/p/%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8-%D0%B8-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%B5%D0%BF%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B2%D1%80%D0%B8>

¹²⁰ <https://mojgrad.mk/initiative/?id=90>

свеста на населението, морална и граѓанска тежина се дава на правното прашање и се очекува од носителите на одлуки во државата да направат чекор напред, да го слушнат гласот на населението и да одговорат на барања доставени до нив.

Во 2016 година на онлајн платформата Change.org се појави петиција на граѓаните во РСМ за стопирање на изградбата на Панорамското тркало во центарот на Скопје. Петицијата за кратко време ја потпишаа повеќе од 7.800 потписници од декември 2016 година до јануари 2017 година. Петицијата требаше да се достави до поранешниот градоначалник на град Скопје- Коце Трајановски, кој преку Јавното сообраќајно претпријатие - Скопје е и инвеститор во објектот кој ќе чини над 19,1 милион евра. Советниците во општина Центар во текот на 2017 година гласаа за поништување на ДУП-от Мал Ринг, по што треба да се стопираат сите градежни активности на објекти во спорните делови на општината каде што припаѓаше и Панорамското тркало. Во 2018 година, беше донесена одлука Панорамското тркало да не се гради, туку да биде само пешачки мост, со три штандови наменети за продавачите на книги кои ќе се дислоцираат од плоштадот Македонија.

VIII ИНТЕРВЈУА СО ОРГАНИЗАТОРИ, АКТИВИСТИ И ДРУГИ ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ

Со цел да се добијат подетални мислења и искуства, спроведовме интервјуа со различни чинители кои од различни аспекти го допираат правото на мирно собирање.

ИНТЕРВЈУ БР. 1 СО АКТИВИСТ И УЧЕСНИЧКА ВО ШАРЕНАТА РЕВОЛУЦИЈА И ГОЛЕМ БРОЈ НА ДРУГИ ПРОТЕСТИ, ПЕТИЦИИ И АКТИВИСТИЧКИ ДВИЖЕЊА.

На прашање за пречките со кои се соочува како активист и учесник на јавни собири ни одговори: *„Низ годините сум ги искусила повеќето од горенаведените: анонимни закани, јавни клевети, говор на омраза, притисок од работодавач, притисок од властите, лични напади на социјални мрежи.“* Но и дека примала закани и имала притисоци.- *„Притисок од поранешниот директор, кој користејќи ја сопствената позиција изнесуваше невинности во медиуми. Притисоци кон моите родители - Прибери си ја ќерката. Говор на омраза од јавни личности во разни медиуми.“*

На прашањата Дали се чувствува безбедно кога е дел од јавни собири и дали смета дека државата обезбедува услови за непречено ползување на правото на мирно собирање/протест- даден е ист одговор, дека зависи од јавниот собир/протестот. Одговорено е дека вербално и физички била нападната за време на протести и дека имала прекршочна казна за нејзино учество на протест. Полицијата и има попречено право на мирно собирање, особено кога во исто време се одвивал контрапротест. Дадена е средна оценка- 3 за почитување на правото на мирно собирање во РСМ.

Конкретно за јавните собири организирани и/или спроведувани онлајн, истакнато е мислењето дека се ефективни само доколку се пропратени со соодветна акција. С.С. вели дека *„Има успешни кампањи или реакции, но не можам да кажам дека е поуспешен од собир/протест со физичко присуство.“* Како предност на онлајн собирите е посочено дека сите аспекти се олеснети. Од организација до реализација. Но, се смета дека и ефектот е значително помал, иако честопати може да биде поуспешен, заради видливост, поголемо присуство (бројка со која на ваков вид протести лесно се манипулира) итн. Како пречка на онлајн протестите посочи дека Полесната организација значи и полесно преземање на контрола врз протестите, односно предностите на ваков протест се и неговите најслаби точки. На прашањето на кој протест би се дало предност и би го избрала- онлајн или физичко присуство е добиен одговор: *„Протест со физичко присуство секогаш! Заради импактот кој го остава на средината, заради можноста да се контекстуализира на повеќе нивоа (меѓу кое и просторот), заради влијанието кое може да го има единката, а сајбер просторот го оневозможува тоа зашто дехуманизира. Профилот не е човек.“*

ИНТЕРВЈУ БР. 2 СО ОРГАНИЗАТОР НА „СКОПЈЕ ПРАЈД“

Зборувано беше и со еден од повеќегодишните организатори на „Скопје Прајд“. Истиот одговори дека се чувствува многу слободно како организатор и активист и дека секогаш се чувствува безбедно кога е дел од јавни собири. Како пречки со кои се соочува при организирањето, ни ги наведе говорот на омраза на социјалните мрежи и контра протестите. Задоволен е од соработката и комуникацијата со МВР, како и од нивниот одговор на предизвиците кои ги имал „Скопје Прајд“. На прашањето дали бил вербално или физички нападнат од други граѓани при јавни собири ни одговори: *„Не, не сум бил, но имаше напади врз активисти и учесници на „Скопје Прајд“ по одржувањето на самиот прајд, и во 2019 и во 2021.“*

Во однос на јавните собири онај ни посочи дека и двата прајда во 2019 и во 2021 биле придружени со онлајн повици за организирање и мобилизирање, како и со онлајн споделување информации до учесниците. Смета дека јавните собири онлајн се ефективни и дека ковид-19 пандемијата покажа дека постоењето на хибридни модели на организирање на настани / собири / протести, е корисно за сите кои сакаат да учествуваат – и физички, и онлајн. Запрашан дали има потреба од менување или прилагодување на законската рамка, со оглед на новите технологии и се поголемиот број на протести и иницијативи организирани онлајн на социјалните мрежи, ни одговори: *„Дефинитивно, посебно за регулација и санкционирање на говорот на омраза онлајн, вклучително и врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет.“*

Не смета дека правото на приватност е доволно заштитено и мисли дека би било корисно да се регулира уште повеќе, посебно со регулација и казнување на говорот на омраза и сајбер-насилството. На прашањето дали добиле закани во групите на социјалните мрежи каде што ги организирате протестите/иницијативите? Дали пријавиле и дали полицијата презела одредени активности? Ни одговори: *„Сите закани за насилство и сите содржини со говор на омраза врз ЛГБТИ на социјалните мрежи се соодветно пријавени до ОЈО и МВР. Многу е мал процентот на одговори на пријавите (под 15%), не се почитуваат правните рокови за одговор на пријавите, и не се препознава говорот на омраза и заканите со насилство врз ЛГБТИ.“* Меѓу јавни собири онлајн и со физичко присуство, се одлучи за мешавина од двата вида на протести- пожелно протест со физичко присуство, со можност за стриминг онлајн на социјални мрежи, поради зголемена видливост, мобилизација и влијание.

ИНТЕРВЈУ БР. 3 СО НОВИНАРКА КОЈА ПРЕНЕСУВАЛА БРОЈНИ СОБИРИ И ПРОТЕСТИ

Со нас го сподели своето мислење за јавните собири и правото на мирно собирање од перспектива на еден новинар. Ја запрашавме како новинар, како се чувствува на јавен собир кој го следела и пренесувала? Ни одговори: *„Од досегашното искуство на следење на јавни собири и протести, подолго од 14 години работа како новинар, генерално сум се чувствувала безбедно. Најголемата опасност којашто ја имам почувствувано беше за време на протестите за случајот „Монструм“ во 2014 година. Загрозувањето на безбедноста беше од страна на лицата коишто го организираа протестот и од одговорот на полицијата на тоа, што доведе до тоа и новинарските екипи да бидат изложени на солзавец и на други непредвидливи ситуации. Слична беше ситуацијата и со собирот по објавувањето на прислушуваниот разговор за убиството на Мартин Нешкоски кој беше организиран пред Владата, но потоа полицијата го „растури“ низ улиците на центарот на Скопје.“* Во однос на тоа колку се чувствува безбедно и заштитено од полициските службеници истакна дека тоа зависи од јавниот собир и протестот. Воглавно, доколку навреме е воспоставен контакт со полицијата немало проблеми. Одредени потешкотии имала кога требало да докажува дека е новинар доколку во тој момент прес легитимацијата не е видно истакната. Во случаи пак, кога протестот ескалирал, не се чувствувала заштитено ниту од демонстрантите, ниту насобраните луѓе, ниту од полицијата.

Закани и дофрлање им се редовни при пренесување на јавни собири и протести, но сите не биле толку загрозувачки за да бидат сфатени сериозно. Генерално се чувствува заштитено, но смета дека постои простор за подобрување, особено во делот на заштита од страна на полицијата. Запрашана дали некогаш им било забрането да снимаат полициски службеници кои го обебедуваат јавниот собир, ни одговори дека речиси секогаш, најпрво се бара да не се снимаат полицајците во лик, се додека не се објаснат дека тоа е нивна работа и дека имаат право на тоа. Одговори дека на неколку наврати полицијата има побарано снимки од јавен собир од нив, но не може да одговори точно колку пати ни за

кои јавни собири, од причина што контактот бил меѓу полицијата и галвниот и одговорниот уредник или фоторепортерите и снимателите на конкретниот протест. Смета дека државата генерално обезбедува услови за нептчено ползување на правото на мирен протест, иако според нејзино видување нечие право на протест е поривилегирано од на другите. Законите поврзани со јавните собири смета дека се генерално добри и јасни, но дека отсуствува нивна соодветна примена.

ИНТЕРВЈУ БР. 4 СО ПОЛИЦИСКИ СЛУЖБЕНИК

Јавните собири и правото на мирно собирање ги опфативме и од другата страна на приказната, преку перспективата на оние што ги обезбедуваат- полициските службеници. Полицискиот службеник истакна дека комуникацијата со организаторите воглавно му била добра. По најавата на јавниот собир, се комуницира и разговара со организаторите во однос на местата каде ќе се одржува настанот и укажување/предупредување за придржување кон законот за јавни собири, по потреба и за ангажирање на редарска служба или Агенција за приватно обезбедување, исто така дека се врши и размена на телефонски броеви. Вели дека предизвици и проблеми при обезбедување на јавен собир се јавуваат онаму каде што постои непридржување на правилата и законските одредби, присутност на јавниот собир, присуство на лица провокатори и нарушители на јавниот ред и мир.

Истакна дека неговата задача кога обезбедува јавен собир е обезбедување на поволна, безбедносна состојба и превенција за нормален јавен ред и мир како и заштита на безбедноста на полициските службеници и другите присутни граѓани за време на протестот. Употреба на сила и средства за присилба ни разјасни дека се употребуваат при нарушен јавен ред и мир, но само во поголем обем или во случај кога постои напад на самите полициски службеници. Запрашан каков вид на средства за набљудување и собирање фотографии користи полицијата за време на протестите ни одговори: *„Во одредени случаи во зависност на протестот се употребуваат дел од видео надзорите во одредени случаи дрoнови но некогаш и телесни камери“*

Во однос на јавните собири на онлајн просторот истакна дека има случаи каде што имаат добивано пријави од активисти организатори за одреден притисоци и закани врз нив и дека соодветно е постапуваано и се преземени мерки. Посочи дека и самите полициски службеници добиваат закани при обезбедување генерално на јавни собири. Мисли дека постои посебна служба за обезбедување и следење на јавни собири онлајн, но не е сигурен.

Запрашан дали полицијата и другите органи одговараат за нивното однесување и постапување за време на протести и на кој начин, одговори: *„Одговараат во случаи кога самоиницијативно, бесправно употребуваат сила онаму каде што не се исполнети условите за тоа и кога не постапуваат согласно законските одредби и нивните полициски овластувања“*. Во практика сподели со нас дека имало случај каде полициски службеник одговарал за несоодветно однесување, случајот бил пријавен во внатрешна контрола, се повела дисциплинска постапка и се определила казни во зависност од дисциплинскиот престап. Смета дека полесно се обезбедува протест со физичко присуство и дава оцена 4 на колку во РСМ се почитува и овозможува правото на мирен собир.

СЛУЧАЈОТ ЈАВНА СОБА

Во 2020 година, беше креирана затворена група наречена Јавна соба на платформата за социјални медиуми Телеграм. Во оваа затворена група членовите споделуваа експлицитни фотографии, видео записи со порнографска содржина на девојки и жени, како и нивни телефонски броеви со информации за нивното место на живеење. Повеќето од жртвите се девојки и жени. Три дена по креирањето на групата, групата имаше повеќе од 7.400 членови. По преземени мерки од страна на Министерството за внатрешни работи, оваа група на платформата Телеграм е избришана, а предистражната постапка ја продолжи Основното јавно обвинителство.

Повторно во текот на 2021 година, со јавноста беа споделени информации за новоформираната група на јавна соба, позната како јавна соба 2, во која членовите на групата споделуваа и слики и видео записи со порнографска содржина, како и информации за лицата кои се на сликите, а споделуваа и информации за нивното место на живеење. Во оваа група креирана на Телеграм, учесниците споделуваа експлицитни и компромитирачки фотографии од девојки и жени, видео записи со компромитирачка содржина, адреси, телефонски броеви и профили на девојки од Македонија. Таа имаше над 6.200 членови и беа споделени околу 10.000 фотографии и видео записи.¹²¹

По оваа информација за постоење на новоформирана група со иста цел како и претходно формираната група, на социјалната мрежа Фејсбук беше креиран настан за повикување на присуство на веќе закажан протестен марш, за поддршка на сите жртви на криминална група „Јавна соба“ креирана на Телеграм, преку кој во текот на маршот беа упатени повеќе барања до надлежните институции во земјава.¹²² За ова граѓанско движење, преку настанот на Фејсбук и со користење хаштагови како #нестесами и #јавнасобаекривичнодело, луѓето излегоа на улиците да маршираат за правата на жртвите и да бараат правда за сите поединци кои биле дел од оваа група на мрежата Телеграм.

Како резултат на притисокот од јавноста и организирањето на протестниот марш, Основното јавно обвинителство ја информираше јавноста за преземените дејствија во врска со првата формирана група дека е поднесен обвинителен акт против две лица на возраст од 32 и 21 година, кои се товарат со кривично дело – Производство и дистрибуција на детска порнографија предвидено во член 193-а став 3 во врска со став 1 од Кривичниот законик. За прво формираната Јавна соба, кривичната постапка започна во јули 2021 година. Во врска со второ формираната група, случајот е сè уште во предистражна фаза. Организирањето на граѓаните на јавен собир за поддршка на жртвите од овие формираните групи, како и реакцијата на невладините организации во насока на потенцирање на потребите за измена на Кривичниот законик донесоа резултати, па во моментот во РСМ работиме на законски измени на Кривичниот законик со кои се предвидува ново кривично дело Демнење и со кои се наметнуваат построги санкции за вознемирување извршено преку интернет.

¹²¹ <https://bit.ly/3FV9VAa>

¹²² Јавното обвинителство веднаш и темелно да го расчисти случајот „Јавна соба“, кој е кривично дело во кое голем број жени се жртви родово засновано насилство; Соодветни казни за администраторите на групите како и за сите членови кои испраќале и сè уште испраќаат фотографии и пишуваат лични информации до девојките и жените. Сексулното вознемирување преку Интернет треба посебно да се регулира во Кривичниот законик; Соодветна грижа за жртвите од страна на надлежните институции.

СЛУЧАЈОТ СО ЗООЛОШКАТА ГРАДИНА ВО БИТОЛА

Состојбата со битолската зоолошка градина е особено загрижувачка поради начинот на чување и одгледување на животните. Анима Мунди, организација за заштита на животните, постојано реагираше на начинот на чување и исхрана на животните. Организацијата со години бараше затворање на зоолошката градина, отстранување на животните од зоолошката градина и предавање на центрите за ресоцијализација на дивниот свет. И покрај ваквите барања, институциите останаа глуви на ова прашање. Во текот на 2021 година, граѓанската организација Зелен хуман град формираше платформа наречена МојГрад, која овозможува граѓанска иницијатива во процесот на одлучување во Советот на Град Скопје.¹²³ На оваа платформа секој граѓанин може да поднесе предлог што би требало да се промени во неговата општина. Предлозите дополнително се изгласуваат од страна на останатите корисници на платформата и првите три предлози се доставуваат до градските власти на одобрување и спроведување на секоја седница на Град Скопје. Во моментот директно до советот на општината се доставуваат сите предлози за прашања за кои е надлежен Град Скопје. За сите други предлози за кои Градот Скопје не е надлежен, им се помага на начин при што им се дава совет како да комуницираат со своите локални власти, а сепак да преземат граѓанска иницијатива и акција по поднесен предлог.¹²⁴ Користејќи ја оваа платформа и по видео записот на жител на општина Битола како ја лади мечката со вода, во текот на јуни 2021 година, на платформата Мојот град беше креирана онлајн петиција за затворање на Зоолошката градина во Битола. Оваа граѓанска иницијатива за кратко време беше изгласана со 4699 гласови за и 45 гласа против. Со оглед на успешноста на оваа граѓанска петиција и големиот број на гласови за затворање на зоолошката градина, таа беше доставена на гласање до Советот на општина Битола. ¹²⁵

СЛУЧАЈОТ СО ПАНОРАМСКОТО ТРКАЛО ВО СКОПЈЕ

Во текот на 2014 година Владата најави изградба на панорамско тркало на кејот на реката Вардар. Панорамското тркало беше планирано да се изгради меѓу Камениот мост и мостот Гоце Делчев на посебна конструкција на дополнителен мост што ќе ги поврзува двете страни на реката Вардар. Во 2015 година започна неговата изградба. Во 2016 година на онлајн платформата Change.org се појави петиција на граѓаните во РСМ за стопирање на изградбата на Панорамското тркало во центарот на Скопје. Петицијата за кратко време ја потпишаа повеќе од 7.800 потписници од декември 2016 година до јануари 2017 година. Петицијата требаше да се достави до поранешниот градоначалник на град Скопје- Коце Трајановски, кој преку Јавното сообраќајно претпријатие - Скопје е и инвеститор во објектот кој ќе чини над 19,1 милион евра. Советниците во општина Центар во текот на 2017 година гласаа за поништување на ДУП-от Мал Ринг, по што треба да се стопираат сите градежни активности на објекти во спорните делови на општината каде што припаѓаше и Панорамското тркало. Во 2018 година, беше донесена одлука Панорамското тркало да не се гради, туку да биде само пешачки мост¹²⁶, со три штандови наменети за продавачите на книги кои ќе се дислоцираат од плоштадот Македонија. ¹²⁷

---

¹²³ <https://mojgrad.mk/>

¹²⁴ <https://www.radiomof.mk/objavena-platformata-mojgrad-za-gragjanska-participacija-vo-nosenieto-odluki-vo-sovetot-na-grad-skopje/>

¹²⁵ <https://mojgrad.mk/initiative/?id=90>

¹²⁶ <https://www.porta3.mk/nema-panoramsko-trkalo-no-ima-most-chie-urivanje-chini-isto-kolku-i-negovoto-zavrshuvanje/>

¹²⁷ <https://sdk.mk/index.php/dopisna-mrezha/namesto-panoramsko-trkalo-na-mostot-na-vardar-postaveni-trafiki-za-prodavachite-na-knigi-od-ploshtad-makedonija/>

СЛУЧАЈОТ СО ПЕТИЦИЈАТА ЗА СПАС НА ПРЕСПАНСКОТО ЕЗЕРО

Во текот на 2020 година на социјалните мрежи почнаа да се споделуваат фотографии од Преспанското Езеро од кои можеше да се забележи сериозно намалување на нивото на неговата вода. Водостојот на Преспанското Езеро беше 36 сантиметри под апсолутно дозволения минимум. Истата состојба е забележана и на бреговите на Преспанското Езеро, кои се наоѓаат во Република Албанија и во Република Грција. Имајќи ја предвид сериозноста и загрижувачката состојба со едно од природните езера во земјава, невладината организација Охрид SOS креираше петиција за спас на Преспанското Езеро¹²⁸ со која петиција повика на сериозен пристап кон ова прашање од надлежните институции и итно преземање активности за зачувување на Преспанското Езеро. Петицијата ја поддржаа 20 невладини организации и за кратко време достигна бројка од 5.811 потписници. Оваа петиција е доставена до Владата на Република Северна Македонија. По поднесувањето на петицијата, Владата на Република Северна Македонија соопшти дека оваа конкретна иницијатива ќе биде детално научно-правно анализирана на првиот состанок на Експертската работна група. Во петицијата беа поднесени повеќе барања за заложба на надлежните институции да преземат мерки за спас на Преспанското Езеро.¹²⁹ По формирањето на Експертската работна група, беше изготвен и усвоен Акциски план од Владата на РСМ во текот на декември 2020 година.¹³⁰

СЛУЧАЈОТ СО ПЕТИЦИЈАТА – СТОП НА ЗАГАДУВАЊЕТО

Во текот на 2021 година на социјалните мрежи почна да се споделува петиција¹³¹ со која јавноста и граѓаните во земјава се алармираат за опасноста Советот на општина Гази Баба без јавна расправа да донесе три урбанистички планови за местото познато како Комплекс Железара. Според Генералниот урбанистички план на Град Скопје, главната намена на овој простор е Г-производство, тешка и лесна индустрија. Со овие детални урбанистички планови се опфатени нови зелени површини и наместо да се намали индустријата што ја загадува животната средина во Град Скопје, проблемот со загадувањето се зголемува и отвора врати за нови технолошки процеси опасни по здравјето на луѓето и животната средина. Дополнително, во линијата над комплексот Железара до обиколницата на површина од 230.000 м² во исто време е спроведена постапка за три урбанистички проекти со намена Р3.1 - планови за термичко физичко-хемиско и хемиски третман на неопасен отпад. За кратко време оваа петиција ја потпишаа 1850 потписници. Покрај жителите на општина Гази Баба, остра реакција на ваквите планови за изградба на горенаведените индустриски капацитети имаа и екологите од 02 Иницијатива за заштита и одбрана на природата и обезбедување чиста и здрава животна средина.¹³² И покрај пандемијата со Ковид 19, во април 2021 година општината организираше јавна презентација на трите детални урбанистички планови, а која презентација се одржа со физичко присуство во општинската зграда.¹³³ По реакцијата на граѓаните и еко активистите, градоначалникот на Град Скопје изјави дека плановите ќе бидат отфрлени и дека Градот Скопје нема да дозволи тешка индустрија во населбата општина Гази Баба.¹³⁴

---

¹²⁸ <https://rb.gy/spscep>

¹²⁹ Барањата во петицијата се однесуваат на: формирање на научно/техничка комисија за спас на Преспанското езеро која ќе ја проучува состојбата и ќе предложи мерки за подобрување на состојбата во рок од 10 дена од објавувањето на петицијата; итно да се иницира меѓудржавна средба на експертско ниво заедно со релевантните организации вклучени во Преспанскиот регион кои ќе работат координирано; Владата да дефинира фазен план за спас за Преспанското езеро со јасно дефинирани рокови и информации за планот и сите преземени активности да се ажурираат на неопходно ниво на веб-страницата на Министерството за животна средина и просторно планирање и да бидат лесно достапни за јавноста.

¹³⁰ <https://bit.ly/3jdTnK1>

¹³¹ <https://bit.ly/3G0dQfc>

¹³² <https://www.radiomof.mk/o2-inicijativa-ne-smee-da-se-dozvoli-otvoranje-na-novi-industriski-kapaciteti-vo-gazi-baba/>

¹³³ <https://www.radiomof.mk/video-foto-intenzivna-rasprava-vo-gazi-baba-prekinata-prezentacija-za-dup-ovite/>

¹³⁴ <https://republika.mk/vesti/skopje/shilegov-od-gradot-nema-soglasnost-kakva-bilo-teshka-industrija-da-se-razvie-vo-ramki-na-zelezara/>

Македонското здружение на млади правници (МЗМП) спроведе истражување за правото на мирен собир во Северна Македонија во текот на септември 2021 година. Вкупно 135 учесници ги споделија своите искуства, ставови и перцепции за правото на мирен собир во државата. Овој преглед на факти ги содржи најзначајните наоди од истражувањето.

Клучните наоди вклучуваат:

- ➔ Потребни се законски промени кои ќе обезбедат полесно и непречено уживање на правото на мирен собир во Северна Македонија;
- ➔ Законските одредби поврзани со правото на мирен собир треба да бидат појасни и едноставни за разбирање;
- ➔ Новите технологии се корисни алатки за ползување на правото на мирен собир. Сепак, граѓаните преферираат собири со физичко присуство, затоа што сметаат дека само со нив можат да постигнат промени и
- ➔ Онлајн петициите се популарна форма на дигитално собирање и голем дел од испитаниците сметаат дека со нив можат да постигнат промени.

ЗАКОНСКА РАМКА НА ПРАВОТО НА МИРЕН СОБИР

Правото на мирен собир во Северна Македонија е уставно загарантирано право. Основен закон кој го уредува ова право е Законот за јавни собири. Дополнителни закони кои опфаќаат некои од прашањата поврзани со правото на собир во Северна Македонија се: Кривичниот законик, Законот за работни односи, Законот за полиција, Законот за прекршоци против јавниот ред и Законот за одбрана.

Најголемиот број на испитаници се изјасниле дека само делумно се запознаени со тоа што значи и како да го ползуваат правото на мирен собир (48.15%), по што следат оние кои сметаат дека се добро запознаени со правото (41.48%), а само мал процент (10.37%) од испитаниците велат дека не се запознаени со ова право.

Просечна оценка за тоа колку законите што го уредуваат правото на мирен собир во Северна Македонија се доволно јасни и едноставни за разбирање на скала од 1-5 (каде 1 е недоволно, а 5 одлично) е 2.88.

Испитаниците сметаат дека постои потреба од законски промени со цел полесно и непречено уживање на правото на мирен собир и протест во голем дел или само делумно (93.34%)

ДИГИТАЛНО-ПОСРЕДУВАНИ СОБИРИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Дигитално посредуван собир е собирање на повеќе од едно лице за конкретна цел, кое се случува или со помош на, или по пат на дигитални комуникациски технологии, како што се: мобилни телефони, интернет или социјални медиуми.¹³⁵

¹³⁵ Европски центар за непрофитно право (ECNL), Преглед на факти бр. 1: Дигитално посредувани собири и стандардите на Обединетите нации достапен на: <http://myla.org.mk/wp-content/uploads/2021/09/factsheet-online-assemblies-Macedonian.pdf>

Испитаните граѓани во голем дел сметаат дека новите технологии се корисни алатки за ползување на правото на мирен собир (72.72%). Од друга страна пак, истражувањето покажа и дека граѓаните сепак преферираат собири со физичко присуство (80.81%). Просечната оценка што тие ја даваат на можната успешност на дигиталните собири и шансите преку нив да ги постигнат посакуваните промени на скала од 1-5 (каде 1 е недоволно, а 5 одлично) е 2.06.

Сепак истражувањето покажа и дека онлајн петициите се популарни меѓу граѓаните. Дури 76.77% од испитаниците учествувале во онлајн петиција, а 57.58% од испитаниците сметаат дека тие можат да водат кон посакуваната цел и да направат промена.

Меѓу најголемите предности на дигитално посредуваните собири испитаниците ги наведуваат:

- ➔ полесното организирање и мобилизирање на учесници;
- ➔ брзата и олеснетата комуникација;
- ➔ полесното ширење на информации, стигнувањето до поширока публика и привлекувањето на учесници и истомисленици и
- ➔ пониските трошоци.

Меѓу најголемите ограничувања на дигитално посредуваните собири се наведени:

- ➔ ограничениот пристап до интернет на граѓаните;
- ➔ намерното паѓање на мрежите и исклучување на интернетот од страна на државата;
- ➔ отстранувањето и блокирањето на содржини од социјалните мрежи и онлајн просторот и
- ➔ помалите изгледи за да направат промени во споредба со собириите одржани во физичкиот простор.

ПРАВОТО НА МИРЕН СОБИР – ИСКУСТВА ОД ПРАКТИКАТА

Истражувањето имаше за цел и да ги испита искуствата на учесниците и организаторите на собири од практиката. На скала од 1-5 (каде 1 е најмалку, а 5 најмногу) испитаниците даваат оценка 2.76 во однос на условите кои државата ги обезбедува за непречено ползување на правото на мирен собир. Голем дел од испитаниците исто така се изјасниле дека биле обесхрабрани да земат учество на мирен собир (65.93%). Причините за тоа во најголем дел ги наоѓаат во политизирањето на собирот, немањето верба дека со истиот можат да направат промена и поради страв за сопствената безбедност. Сепак, само мал дел испитаници (7.41%) се изјасниле дека имале негативни последици поради учество на мирен собир. 7.41% се изјасниле дека имале негативни последици поради учество на мирен собир. Поголем е процентот на оние кои тврдат дека претрпеле навредувања и закани за учество на мирен собир (18.18%).

- ➔ Потребни се законски измени на Законот за јавни собири. Новите одредби треба да обезбедат соодветна дефиниција за јавен собир и наместо значењето дека јавниот собир се одржува само на отворено или на затворено, да се додаде проширена дефиниција дека мирните собири се одржуваат: на отворено, на затворено или онлајн; во јавни и приватни простори; или нивна комбинација.
- ➔ Потребно е да се отстрани бројот на граѓани што го дефинира јавниот собир, да нема ограничување на бројот на учесници на собирите. Ваквите ограничувања може да се прифатат само ако постои јасна легитимна основа за ограничувања, на пример, кога размислувањата за јавната безбедност диктираат максимален капацитет за толпа на стадион или мост, или кога размислувањата за јавно здравје диктираат физичко растојание.
- ➔ Законот за електронски комуникации ги обврзува самите оператори (мобилни оператори) да ги чуваат податоците за електронските комуникации кои тие ги креирале и управувале во обезбедувањето на јавни електронски комуникациски мрежи и/или услуги со цел да се овозможи кривична постапка или заради заштита на интересите за безбедност и одбрана на Република Северна Македонија. Во однос на блокирањето на интернет мрежата и интернет сигналот на телефоните, мора да се регулира тоа државата да не смее да ја блокира интернет конекцијата во однос на мирните собири. Истото важи и за геотаргетираните или технолошки специфични пречки со поврзувањето или пристапот до содржината. Треба да се обезбеди дека активностите на давателите на интернет услуги и посредниците не ги ограничуваат прекумерно собирите или приватноста на учесниците на собирите.
- ➔ Кривичниот законик содржи кривични дела кои можат да се извршат преку компјутерски систем и едно од најчестите кривични дела извршени на социјалните мрежи и користење на нови технологии е кривичното дело ширење расистички и ксенофобичен материјал преку компјутерски систем. Иако говорот на омраза во голема мера се однесува на етничката припадност и сексуалната ориентација, Законот за јавни собири треба да вклучи одредба што ќе ги заштити учесниците од сите форми на дискриминаторска злоупотреба и напад.¹³⁶
- ➔ Кога зборуваме за заштита на новинарите, тие вршат работа од јавен интерес за време на јавните собири. Тие немаат посебна заштита со постојните законски одредби, освен одредбата со која се исклучени од одговорност за сторени четири кривични дела при вршење на својата професија. Не постои одредба што би обезбедила посебна заштита за новинарите, бранителите на човекови права, набљудувачите на изборите и други лица вклучени во следење или известувањето за собирите. Ним не може да им се забрани или неоправдано да им се ограничи извршувањето на овие функции, вклучително и во однос

---

¹³⁶ Кривичен законик, одредба 182-а

на следењето на дејствијата на службениците за спроведување на законот. Тие не смеат да се соочат со репресалии или друго вознемирување, а нивната опрема не смее да биде конфискувана или оштетена.¹³⁷

- ➔ Законот за јавни собири предвидува прекршочни одредби во сите случаи кога организаторите на протестите како и учесниците на собирите не ги почитуваат обврските предвидени во законот за јавни собири. За овие повреди предвидена е прекршочна постапка пред надлежен суд. Но, оневозможувањето на јавниот собир, како и спречувањето и смеќавањето на јавниот собир е кривично дело предвидено со кривичниот законик. Иако се работи за кривично дело кое се гони по службена должност, судската кривична постапка за процесуирање и завршување на овие кривични дела трае долго, па затоа е потребно да се обезбеди ефикасен правен лек за повреда на правата на слобода на мирно собирање и здружување достапен и пристапен за сите. Правните лекови треба да бидат достапни, прифатливи, соодветни и навремени, од перспектива на засегнатите носителите на правата. Државите треба да обезбедат ремедиација преку независни судски, административни или законодавни органи или кој било друг надлежен независен орган предвиден со правниот систем, имајќи го предвид фактот дека ова е уставно загарантирано право на здружување и јавно собирање.¹³⁸
- ➔ Треба да се регулира можноста учесниците да протестираат со носење маски што го покриваат нивното лице како качулки или маски или преземање други чекори за анонимно учество. Ова може да биде дел од експресивниот елемент на мирен собир или да служи за спротивставување на репресалиите или за заштита на приватноста, вклучително и во контекст на новите технологии за надзор. Треба да се дозволи анонимност на учесниците, освен ако нивното однесување претставува разумна основа за апсење, или има други слични убедливи причини, како што е фактот дека покривката на лицето е дел од симбол кој, по исклучок, е ограничен од причините наведени погоре.

---

¹³⁷ CCPR/C/MRT/CO/1, став 22. Исто така, видете резолуција 66/164 на Генералното собрание.

¹³⁸ <http://www.merc.org.mk/Files/Write/Documents/04745/mk/Krivicno-pravnata-zastita-za-krivicnite-dela-protiv-slobodata-i-pravata-na-covekot.pdf> стр. 60-61

**Иднината на слободата на собирање во Северна
Македонија во дигиталната ера**

Македонско здружение на млади правници

Скопје, 2021